

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Barbara Babič

Brezdomci o brezdomstvu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Barbara Babič

Mentorica: prof. dr. Alenka Švab

Brezdomci o brezdomstvu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

Zahvala

Zahvaljujem se prijateljem, ki so me vzpodbujali, tudi takrat, ko je bilo najtežje.

Prav tako se zahvaljujem družini, ki me je prenašala v najslabših trenutkih študija ter me vzpodbujala. Iskreno se zahvaljujem tudi mentorici, ki mi je bila na voljo in me usmerjala pri celotnem raziskovalnem delu.

Moje raziskovalne naloge pa ne bi bilo brez prijetnih sogovornikov, ki so z mano bili pripravljeni deliti težke zgodbe in mi namenili svoj čas.

Hvala!

Brezdomci o brezdomstvu

V okviru svojega raziskovalnega dela me je zanimalo brezdomstvo. Natančneje –celotno življenje in ključna problematika tega načina življenja. Raziskovalna naloga je razdeljena na dva dela - teoretični in empirični del. V teoretičnem delu se na začetku osredotočim na razumevanje brezdomstva ter njegove podobe, kateremu sledijo natančno teoretsko podkrepljene definicije tega pojava. Izpostavila sem vzroke za brezdomstvo, saj so ti odvisni od vsakega posameznika. Prav tako sem izpostavila problematiko žensk brezdomk, saj so ženske s takim načinom življenja občutneje stigmatizirane kot moška populacija. V nadaljevanju se osredotočim na najpomembnejše problematike brezdomstva. Želela sem se dotakniti tudi odnosa družbe do brezdomcev, ki ga bom v empiričnem delu primerjala z odnosom brezdomcev do družbe. Izpostavila sem tudi rešitve za brezdomce, ki so trenutno ponujene, vendar sem največji poudarek namenila nastanitveni pogodbi, ki jo je začelo izvajati društvo Kralji ulice, katerega v nadaljevanju tudi podrobneje opišem. Sledi empirični del, za katerega sem uporabila kvalitativno raziskovanje, natančneje polstrukturiran intervju, opazovanje z udeležbo in naključni pogovori z brezdomci. Ugotovitve samega raziskovalnega dela pripomorejo k razumevanju brezdomstva ter prikazujejo problematike, s katerimi se brezdomci srečujejo. To je predvsem pomembno za družbo, v kateri je brezdomstvo nevidna problematika.

Ključne besede: brezdomstvo, oblike brezdomstva, odvisnost, vsakdanje življenje brezdomstva, najšibkejše točke.

The homeless about homelessness

As part of my research work, I was interested in homelessness. More precisely - the whole life and the key issues of this way of life. The research task is divided into two parts - theoretical and empirical part. In the theoretical part, I primarily focused on understanding homelessness and its whole image, followed by the precise theoretically reinforced definitions of this phenomenon. I have also highlighted the causes of homelessness because they depend on each individual. I also highlighted the problem of homeless women, as women with such a way of life are more markedly stigmatized than the male homeless population. In the following part, I focus on the most important issues of homelessness. I also wanted to touch the relation of society to the homelessness, which I will compare with empirical work with the attitude of the homeless to society. I also highlighted the solutions for the homeless, who are currently offered, but the most important thing that I pointed out was the Accommodation Agreement, which was started by Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcem Kralji ulice, which I will also describe in more detail later. This is followed by an empirical part for which I used qualitative research, more precisely a half-structured interview, observation with participation and random interviews with homeless people. The findings of the research work itself contribute to understanding homelessness and illustrate the issues that homeless people face. This is particularly important for a society whose homelessness is invisible.

Key words: homelessness, shapes of homelessness, addiction, everyday life of the homeless, the weakest points.

KAZALO

1 UVOD.....	7
2 TEORETSKI VIDIKI BREZDOMSTVA.....	9
2.1 RAZUMEVANJE BREZDOMSTVA.....	9
2.1.1 Teoretične definicije.....	9
2.1.2 Podobe brezdomstva.....	11
2.1.3 Odnos družbe do brezdomcev.....	12
2.1.4 Vzroki za brezdomstvo.....	14
2.1.5 Ženske brezdomke.....	16
2.2 BREZDOMSTVO V SLOVENIJI.....	17
2.2.1 Prehrana in osebna higiena.....	18
2.2.2 Prenočišče.....	19
2.2.3 Finančna pomoč.....	22
2.2.4 Zdravstvena oskrba.....	22
2.3 Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcem KRALJI ULICE.....	26
2.3.1 Kaj se v društvu izvaja?.....	26
2.3.2 Dnevni center Kralji ulice.....	27
3 EMPIRIČNI DEL.....	30
3.1 Raziskovalna vprašanja.....	30
3.2 Viri podatkov in način raziskovanje.....	30
3.3 Analiza podatkov in interpretacija.....	32
RAZLOGI - »sem bil več tepen, kot sit«, »jaz mam pa drugo zgodbo«.....	33
PREHRANJEVANJE - »Js zato, da bom tam jedu, ne mislim molt.«.....	35
PRENOČIŠČE - »Veš, organizem se prilagaja okolju«.....	36
ZDRAVSTVENA OSKRBA - »Če nimaš zdravstvenega zavarovanja, tut to je poštiman, osnovne stvari so poštimate.«.....	37
PRODAJA ČASOPOSOV KRALJI ULICE - »Mene je blo malo sram sicer na začetku, da to delam.«.....	39
VSAKDANJE ŽIVLJENJE - »Živet nisem znal, ko sem prišel na ulico.«.....	42
ODVISNOST – »Alkohola se mirkej.«.....	44
PRELOMNICE - »Ja, pol pa v enem trenutku res 14 let nisem počel nič.«.....	47
JAVNOST IN BREZDOMSTVO - »To, da mam klošarje je v bistvu dodatna prisila unim, ki to niso, da se trudijo, da to ne bi ratal.«.....	49
KRALJI ULICE - »Sem spoznala kralje in so mi veliko pomagal.«.....	52

4 DISKUSIJA	54
5 ZAKLJUČEK	56
6 LITERATURA	58

1 UVOD

Brezdomstvo je v Sloveniji ena izmed oblik socialnih izključenosti. Brezdomstvo se nedvomno širi, spreminja pa se tudi socialna baza, kar je povezano predvsem z nastajanjem »nove revščine.« Brezdomstvo je socialni problem, ki narašča že od leta 1980. (Nickasch in K. Marnocha 2009, 39) Brezdomstvo v preteklosti sicer ni bilo pogosto tema družboslovnih in političnih razprav, vendar se v razpravah pojavlja vse pogosteje, prav tako pa je na to temo vedno več strokovnih besedil. Povezujejo jo s stanovanjsko politiko in z oskrbo, socialno politiko, revščino in socialno izključenostjo ter socialnimi in človekovimi pravicami. (Mandič 1997)

Razlog, zakaj pojav brezdomstva postaja vedno pogostejša tema razprav, je v tem, ker postaja številčnejše ter zaradi njegove neposredne povezanosti z revščino. (Mandič 1997)

Brezdomstvo je zame nepredstavljen in nezaželen način življenja. Za raziskovanje brezdomstva sem se začela zanimati takrat, ko smo s prijateljicami v centru sedele zraven treh brezdomcev in se z njimi pogovarjale približno 4 ure. Po štirih urah pogovora smo izvedele njihove življenjske izkušnje, s tem pa so nam malenkost približali njihov vsakdan ter izzive, s katerimi se srečujejo. To je bilo nekje na začetku mojega študija. Želja po raziskovanju tega pojava pa se je okrepila takrat, ko so se na spletu začeli pojavljati razni videoposnetki o preizkušanju poštenosti brezdomcev po svetu. Tema je tudi na socialnih omrežjih postala vse pogostejša. K zanimanju za brezdomstvo je prispevala tudi študijska izmenjava na Irskem, kjer je brezdomcev veliko več kot v Sloveniji, vendar so občutno manj družbeno diskriminirani. V Sloveniji so brezdomci namreč marginalizirana skupina, o kateri ima družba ogromno neupravičenih stereotipov. Svoje diplomsko delo sem osredotočila na širši spekter tega pojava, saj sem želela poudariti področja, ki se samim brezdomcem zdijo najpomembnejša. Večino podatkov sem želela dobiti od brezdomcev / brezdomk, saj so edini, ki vedo, kakšne ovire predstavlja brezdomno življenje in so edini, ki o tem lahko sodijo. V raziskovalni nalogi želim predstaviti različne podobe brezdomstva ter dejavnike vsakega posameznika, ki so vplivali na njegovo zgodbo in nastalo situacijo. Bralcem diplomske naloge bi namreč želela predstaviti to, da je vzrokov za nastanek takšnega načina življenja ogromno ter da so odvisni od vsakega posameznika. Želela bi, da se bralci zavedajo, da se to lahko

zgodí vsakemu – kadarkoli. Ta naèin življenja je namreè le produkt različno vplivajoèih se dejavnikov v posameznikovem življenju.

Svojo diplomsko nalogo sem si zastavila kot raziskovalno nalogo, pri kateri sem za raziskovanje uporabila kvalitativno metodo, s pomoèjo katere sem se vpeljala v njihov vsakdan in slišala veliko plati takšnega naèina življenja. Ključno vprašanje raziskovalne naloge je bilo splošno, in sicer »Kakšno je vsakdanje življenje brezdomnih oseb?«, kjer so me še podrobneje zanimali razlogi, ki èloveka prisilijo do brezdomstva. Prav tako me je zanimalo, kakšne pomoèi so brezdomcem in brezdomkam ponujene in katere so najšibkejše toèke vsakega posameznika, ki se znajde v takšnem naèinu življenja.

Prvi del diplomske naloge predstavlja teoretièni del, ki sem ga podkrepila s primarnimi viri in natanèneje izpostavila tematike, ki pripomorejo k razumevanju brezdomstva, kjer lahko bralec prepozna podobe ter definicije brezdomstva, vzroke brezdomstva, prav tako pa tudi primerjavo z žensko populacijo brezdomk. Osredotoèam se na brezdomstvo v Sloveniji, saj so tudi intervjuvanci brezdomci / brezdomke v Sloveniji. Skozi teoretièni del predstavim problematiko in rešitve na podroèju prehrane, osebne higijene, prenoèišèa, finanène pomoèi in zdravstva. Opišem tudi najbolj efektivno društvo na podroèju pomoèi in samopomoèi brezdomcev - Kralji ulice. Sledi mu empirièni del, v katerem sem interpretirala kvalitativno raziskavanje in rezultate, prav tako pa so vkljuèene moje ugotovitve na podlagi teoretiènega dela. Izpostavila sem prav tako podroèja, ki so se najveèkrat pojavljala v èasu mojega raziskovanja. V ugotovitvah so vkljuèeni tudi citati intervjuvancev in ugotovitve na podlagi intervjujev ter opazovanja z udeležbo.

2 TEORETSKI VIDIKI BREZDOMSTVA

2.1 RAZUMEVANJE BREZDOMSTVA

Brezdomstvo je dokaj neraziskano področje in vrsta družbene socialne izključenosti, razlog pa tiči v tem, da že nekaj let hitro narašča. Zaradi razlik v pojavu brezdomstva je enotno definicijo brezdomca težko podati, vendar je najpogostejša definicija brezdomcev ta, da so to

ljudje v začasnih zatočiščih, ki so jih priskrbele javne in prostovoljne organizacije, tisti, ki so v kratkoročno najetih sobah, ki nimajo nobene varnosti zatočišča in tudi nobenega obeta za doseg osebnega stanovanja, so najbolj številni del jedra brezdomcev. To so ljudje, ki jim pomaga javni in volonterski sektor, ker nimajo doma in si sami ne morejo privoščiti prenočišča; so tisti, ki so izčrpali vse osebne strategije, s katerimi so se kosali z brezdomstvom, zdaj pa so odvisni od družbene solidarnosti.
(Avramov v Boškič 1997, 242)

Brezdomstvo je torej način življenja, ki posameznika zaradi različnih dejavnikov prisili, da prebiva v prostoru, kjer se ne počuti varnega, saj je mnogokrat izpostavljen nevarnostim, ki jih predstavlja cestni način življenja. Ker se življenje vsakega človeka razlikuje, je brezdomstvo kompleksen pojav, ki ga je težko splošno definirati, vendar so področja, s katerimi se posameznik sreča v takem načinu življenja medsebojno podobna drugim brezdomnim posameznikom. Brezdomstvo kot način življenja je namreč tisto, kar predstavlja skupek družbenih problemov, s katerimi se moramo slej kot prej spopasti in jih rešiti. Kot primer teh družbenih problemov lahko podam socialno izključenost, revščino, stanovanjsko politiko, finančno pomoč itd.

2.1.1 Teoretične definicije

Težko je postaviti osnovno definicijo brezdomstva, to pa zato, ker so vzroki, situacije, rešitve, ipd. odvisne od tega, v kateri državi se nahajaš, prav tako pa od dejavnikov, ki so posameznika pripeljali do tega načina življenja. Pričakovati, da bomo kadarkoli imeli enotno in stalno definicijo brezdomstva, je nesmiselno, saj je to družbeni pojav, ki se spreminja iz leta v leto ravno zato, ker je odvisen od poteka in prepoznavanja družbe.

Špela Razpotnik in Bojan Dekleva v knjigi Brezdomstvo v Ljubljani izpostavljata dejstvo, da poznamo preproste in ozke definicije ter inkluzivne in širše definicije brezdomstva. Seveda je logično, da družba najprej prepozna zgolj očitne oblike brezdomstva, ki so v družbi bolj pogoste in vidne. Ko pa se poglobimo v sam pojav brezdomstva, pa opazimo, da obstaja veliko prikritih, skritih in nevidnih oblik. Ena izmed avtoric, Sabine Springer, je podala pobudo, da bi se termin brezdomstva, ki je v angleščini »homelessness« spremenil v termin »houselessness, saj brezdomstvo označuje odsotnost fizičnega prostora (hiše). V uveljavitvi svetovno enotnega pojma vidi na nek način rešitev z enotnimi ukrepi na tem področju, kar pa je eden največjih primanjkljajev na tem področju. (Springer 2000)

Brezdomstvo ni pojav sodobnega časa, pojavlja se že od nekdaj, v sodobnem času je zgolj v porastu, zato se je na tem področju začelo tudi veliko pogosteje raziskovati. K področju raziskovanja brezdomstva sta v Sloveniji največ prispevala Bojan Dekleva in Špela Razpotnik.

V razvoju konceptov in definicij pojma brezdomstva se pojavlja več teorij. Kot sem že prej omenila, prepoznavamo preproste in ozke ter široke in inkluzivne definicije. Širše definicije lahko sprevidimo le, ko se s tem področjem zares ukvarjamo. Na tak način prepoznamo prikrite, skrite in prav tako nevidne oblike življenja brezdomcev. Na tak način namreč lahko svoj spekter razširimo »od upoštevanja le trenutnega stanja pa do videnja brezdomstva kot procesa; od upoštevanja le ekstremnih in kroničnih oblik pa do razumevanja pomena predhodnih pogojev ogroženosti (kar odpira možnosti za preventivno delovanje); od razumevanja brezdomstva le kot odsotnosti strehe nad glavo pa do upoštevanja še drugih dejavnikov, ki bivanje pod streho oziroma v hiši naredijo dom.« (Dekleva in Razpotnik 2007, 5)

Boškič in Zajc (1997) navajata, da so brezdomci tudi tisti, ki se premikajo iz javnih zavetišč do prostorov, ki so jim na voljo s strani organizacij. To uprizorita tudi še natančneje, in sicer z razlago, da je brezdomec nekdo, ki »je na meji normalnega (spodobnega) najetega prenočišča, med kočami, zabojniki in nelegalno zasedenimi bivališči, občasno pa delijo stanovanje s prijatelji ali sorodniki.« (Boškič in Zajc 1997, 242) Na splošno pa so brezdomci tista kategorija ljudi, ki si ne morejo privoščiti svojega stanovanja z lastnimi sredstvi, prav tako pa tudi tisti, ki sami brez pomoči skupnosti ne morejo osebnega stanovanja obdržati. »Brezdomstvo je torej odsotnost dostopa do ustreznega osebnega stanovanja. Kot kriterij za ustreznost stanovanja kot prostora za bivanje se uporablja naslednje faktorje: dostop do

sanitarij znotraj samega stanovanja, razmerje med številom sob in oseb v stanovanju pa tudi samo stanje stanovanja.« (Boškić in Zajc 1997, 242)

Poenostavljena definicija brezdomstva je ta, da je brezdomstvo »eden od številnih izrazov, ki opisuje situacijo, kjer neka oseba nima doma oziroma bivališča, nima stabilne in varne strehe nad glavo.« (Dekleva in Razpotnik 2007, 15) Pri nekaterih posameznih, ki so že prešli v ekstremne razmere, to pomeni spanje zunaj, nekje na ulici. »V večini primerov pa biti brezdomec pomeni imeti tako ali drugače urejeno prenočišče, ne pa v njem tudi domovati oziroma stanovati.« (Dekleva in Razpotnik 2007, 16) Avtorja pravita, da ravno tukaj tiči razlog, zakaj je tako tanka linija med nekom, ki nekje stanuje, in tistim, ki je brez doma.

2.1.2 Podobe brezdomstva

Brezdomstvo je širok pojem, ki ne pomeni zgolj samo izgube doma, ampak predpostavlja različne oblike brezdomstva. Kot že prej omenjeno, poznamo tako ozke kot tudi široke definicije podob brezdomstva. Ena izmed ozkih definicij brezdomstva je definicija, ki jo uporabljajo v mednarodnem Programu stanovanjskih indikatorjev UNCHS in Svetovne banke, kjer so brezdomci opredeljeni kot posamezniki, ki spijo na cestah, v parkih, pod mostovi ipd. ter tisti, ki se nahajajo v začasnih zavetiščih. (Mandič 1997, 136) Že samo to dejstvo, da so se na tem področju začele izvajati raziskave, brezdomstvo na nek način spreminjamo. Bolj spoznavamo temo, več vpliva imamo na ta način življenja. Praviloma pa »položaj brezdomstva pomeni razpad ali nezmožnost vzdrževanja ustaljenih socialnih mrež, ki nas v življenju stabilizirajo, lokalizirajo, nam dajejo dom.« (Dekleva in Razpotnik 2007, 10)

Skrito in odkrito brezdomstvo prepoznavamo zato, ker brezdomne osebe niso zmeraj opažene zgolj z beračenjem, prav tako nekateri sploh niso vključeni v nikakršno organizacijo. Prikrito brezdomstvo se namreč pojavlja v raznolikih oblikah. Nekateri zaradi svojega družbenega položaja ne želijo javno izpostavljati svoje krizne situacije; to se pojavlja predvsem na ruralnih območjih, kjer se ljudje še posebej poznajo med sabo. Po drugi strani pa v ruralnih območjih takim ljudem kvalitetnejše pomagajo, saj jih ni v tolikšnem številu, do njih pa čutijo empatijo. To je lahko razlog, zakaj taki primeri nikoli ne pridejo v vednost organizacijam, ki se s to problematiko brezdomstva ukvarjajo. Nekateri namreč dobijo pomoč s strani skupnosti. To predvsem pomeni, da jim skupnost priskrbi hrano in pijačo, nekaterim prav tako prenočišče na način skvota. Seveda pa se prikrito brezdomstvo ne izključuje iz urbanih, tudi

tam se pojavlja. Ni pa vedno nujno, da taki posamezniki ne želijo sodelovati z organizacijami in društvi zaradi tega, ker svoj način življenja želijo prikriti drugim, temveč je lahko razlog za to tudi družbena izolacija, kar pomeni, da se socialnim stikom izogiba. (Dekleva in Razpotnik 2007, 11–12)

V današnji družbi je razumevanje brezdomstva raznoliko, saj ta pojav spoznavamo preko medijev, prav tako pa do razlik prihaja zaradi različnih mišljenj ljudi in raznoraznih raziskav, člankov ali knjig, ki so napisane na to temo. Prav tako se moramo zavedati, da je brezdomstvo globalni problem, ki se pojavlja tako v razvitih kot tudi v nerazvitih deželah. Še posebej pa je pogosto v srednje velikih in velikih mestih. »Vsakdanje življenje na cesti človeka sooči z raznolikimi situacijami in izzivi, od dostopa do hrane in prevoznega sredstva, do finančnih težav, pregrehami in družbeno stigmo.« (Dekleva in Razpotnik 2007, 31)

Do sedaj znane oblike brezdomstva so prikrito, skrito in odkrito brezdomstvo. Zraven tega prepoznavamo še dnevno brezdomstvo, mlade brezdomce, brezdomne ženske in ljudi v dolgotrajni oskrbi. V kategorijo dnevnih brezdomcev prištevamo osebe, »ki sicer imajo streho nad glavo, torej svoj prostor, ki je lahko bolj ali manj primeren in bolj ali manj varen, vendar pa je njihovo življenje čez dan povsem podobno življenju brezdomcev iz drugih kategorij, tudi tistih, ki označujejo odsotnost strehe nad glavo.« (Dekleva in Razpotnik 2007, 21) Takim osebam posebej primanjkuje socialnih stikov in socialnih mrež šibkih ali močnih vezi. Dnevno brezdomstvo po navadi predstavlja stopnjo pred dejanskim »polnim« brezdomstvom.

Prepoznavamo tudi mlade brezdomce, ki so vse pogostejši, ter brezdomne odvisnike. Prav tako kot podobo brezdomstva štejemo brezdomke, katere bodo podrobneje opisane v nadalje, saj so najbolj nevidna oblika brezdomstva ravno zaradi manjše številčnosti. Kot zadnje znano in uveljavljeno podobo brezdomstva pa štejemo tudi osebe, ki so v dolgotrajni oskrbi, ne glede na to, če je ta oskrba institucionalna ali kakršnakoli drugačna. (Dekleva in Razpotnik 2007, 31–39)

2.1.3 Odnos družbe do brezdomcev

Odnos družbe do brezdomstva je težko zajeti v celoto, saj se ljudje med seboj razlikujemo in si na podlagi lastnih izkušenj in znanj oblikujemo svoje mnenje. Vsi imamo različen odnos do te marginalizirane skupine. Nekateri po eni strani zgolj opazujejo, vendar ne naredijo ničesar. Nekateri se ustavijo in jim dajo »par centov«, saj vedo, da jim pomeni veliko več, kot njim samim. Nekateri pa se obrnejo proč in se delajo, da brezdomci ne obstajajo. So pa tudi takšni

kot sem jaz, kateri želimo stika z njimi ravno zato, da prepoznamo problematiko te socialno izključene skupine, saj je drugače kot s pogovorom in aktivno vključenostjo ne moreš spoznati. Nekateri ljudje menijo, da se to njim nikoli ne more zgoditi, drugi vedo, da se to lahko zgodi prav vsakemu. Odvisno je zgolj od spleta okoliščin, ki se prepletajo v življenju vsakega posameznika. Nekateri oziroma velika večina brezdomcev pa ostanejo nevidni ravno zaradi prehajanja iz enega prostora (zunanjega ali notranjega) do drugega, saj stalnega prostora, kjer se zadržujejo, nimajo. (Dekleva in Razpotnik 2009)

Zelo pomembno je, kakšen odnos ima družba do brezdomcev, to pa zato, ker je v veliki večini javnost tista, ki sodeluje pri spremembah in odloča o spremembah v družbi. Prav tako pa je pomembno, da si v družbi delimo empatijo do tistih skupin, ki jo najbolj potrebujejo. Javnost je tista, s katero se brezdomci nenehno srečujejo. Ker nimajo svojega zasebnega prostora, so velikokrat prisiljeni spati, jesti in živeti na ulici. Obkroženi so z mimoidočimi, ki imajo do njih različne pristope. Posamezniki, ki se vseeno vključujejo v sfero brezdomcev, so tisti, ki brezdomcem na nek način omogočajo socialno vključenost oziroma jim omogočijo širši krog socializacije. V Sloveniji javnomnenjske raziskave glede brezdomstva še nismo izvedli, vendar sta Dekleva in Razpotnik, avtorja veliko del, ki nam pomagajo približati to problematiko, v času raziskovanja tega pojava, opazovala prodajalce, fokusirala pa sta se na odziv mimoidočih. Prav tako so v središču centra postavili stojnico, kjer so mimoidoče privabljali in jim predstavljali projekt za rešitve na področju brezdomstva. (Dekleva in Razpotnik 2007, 150–152)

Stiki z ljudmi s strani oči brezdomcev so zelo različni. Srečajo se namreč z najbolj ljubeznivimi ljudmi, vendar prav tako s tistimi, ki so negativno nastrojeni, vendar so le-ti bili redki. To brezdomci velikokrat izrazijo v časopisu Kralji ulice. (Dekleva in Razpotnik 2007, 154)

Glede na raziskavo, ki so jo izvedli, so ugotovili naslednja dojemanja brezdomstva s strani javnosti.

Najpoglavnejše dojetje je povezano s slabo vestjo. To pomeni, da se oseba, ki se sreča z brezdomcem, nekako počuti primorana pomagati drugim v stiski, kar je povezano predvsem z moralnostjo. Druga povezava s slabo vestjo je ta, da se ljudje dojemajo kot nekdo, ki ima dovolj sredstev, da lahko pomaga komu v stiski, tretja pa je to, da družba pogosto nagovarja

k pomoči ljudem v stiski, ki ogroža človekovo miselno predstavo o tem, koliko bi pravzaprav moral dati. (Dekleva in Razpotnik 2007, 154)

Prav tako pa so izpostavili tujstvo kot eden izmed problemov dojetja brezdomstva. V Sloveniji tema brezdomstva namreč ni poudarjena v tej meri, da bi javnost z njo lahko vzpostavila kakršenkoli stik. »Tujstvo pa se prikaže v 3 oblikah, in sicer kot domneva, da brezdomci izhajajo iz neke druge občine ali iz neke druge države ali pa, da so neke druge rase.« (Dekleva in Razpotnik 2007, 155) V družbi se namreč tvorijo poli »naših« in »ne naših«, pri katerih bi »ne naše« bilo potrebno odstraniti iz družbe. (Dekleva in Razpotnik 2007, 155)

V javnosti se pojavlja dvom o tem, kdo je pravi in kdo nepravi brezdomec. V informativni oddaji 24 ur, Inšpektor prispevku, smo letos lahko videli namreč organizirane kriminalne združbe, ki stisko človeka izkoriščajo s tem namenom, da zaslužijo. Na tak način izrabljajo tiste ljudi, ki bi želeli pomagati človeku v stiski, ti ljudje pa naposled ne vedo več, kdaj si kdo zasluži njihovo solidarnost. (Dekleva in Razpotnik 2007, 155)

Javnost prav tako bega dejstvo, da nekateri brezdomci delujejo povsem zdravi in močni. To spet kaže na to, da javnost ni dovolj informirana, predvsem ne o psihosocialnih značilnostih in duševnem zdravju, ki je na zunaj nevidno, vendar je med brezdomci zelo pogosto. Prav tako pa javnost predpostavlja, da so brezdomci leni, klečanje prepoznavajo kot ponižujočo se obliko beračenja, tretje moti hrup, umazanija in sram. Nekateri dobrodelno sodelujejo pri pomoči brezdomcem. Javnost pa prav tako izpostavlja, da bi o tem področju morali biti bolj informirani. (Dekleva in Razpotnik 2007, 155)

2.1.4 Vzroki za brezdomstvo

Definiranje vzrokov za nastanek brezdomnega načina življenja je še težje od definiranja samega pojma brezdomstva. Ugotavljanje vzrokov za brezdomstvo je kompleksno. »Na nastajanje brezdomstva namreč vpliva veliko med seboj povezanih, daljši čas delujočih dejavnikov, od katerih morda vsak zase ne bi povzročil brezdomstva ali bil odgovoren za njegov nastanek, skupaj pa lahko prostor življenjske izbire tako radikalno omejijo, da posamezniku, kakršen je, pravzaprav ostane samo ena alternativa« (Dekleva in Razpotnik 2009, 11–12) - brezdomstvo.

Edgar (2009) prepoznava 4 različne vrste vzročnih dejavnikov, ki lahko povzročijo brezdomstvo, in sicer:

- strukturalne vzroke, kamor prištevamo predvsem ekonomske procese, kot sta revščina in nezaposlenost, stanovanjska problematika, socialna zaščita ter imigracije;
  - institucionalne vzroke, kamor prištevamo bivanje v institucijah, kot so rejništvo ali vzgojni zavodi (zunaj družinska oblika vzgoje), dodelitvene mehanizme, institucionalne postopke, kot sta na primer sprejetje in odpust;
  - medodnosne vzroke, kamor prištevamo družinski status, zlorabe oziroma izkoriščanje partnerja ali staršev, razpad družine, kar razumemo kot smrt ali ločitev;
  - personalne vzroke, kamor pa prištevamo duševne bolezni, invalidnost, neozdravljive bolezni, prav tako pa doseganje nizke izobrazbe in odvisnost od opojnih substanc.
- (Edgar 2009, 5)

Prav tako pa Edgar (2009) ugotavlja, da bi lahko demografske spremembe prav tako imele vpliv.

Dekleva in Razpotnik (2009) pa na podlagi ugotovitev drugih avtorjev vzročne dejavnike razdelita na 6 najpogostejših skupin, in sicer:

- »trg stanovanj in stanovanjska politika,
- trg dela in zaposlovalna politika,
- socialno demografske spremembe,
- socialnovarstveni in podporni sistemi,
- deinstitucionalizacija zdravstvenih, socialnih in vzgojnih ustanov ter
- individualni (psiho) patološki dejavniki.« (Dekleva in Razpotnik 2009, 13)

Vendar se pri iskanju dejavnikov najbolj osredotočimo na tiste, ki so se v času raziskovanja brezdomcev pojavili najpogosteje. Tako nekako lahko prepoznamo tiste dejavnike, ki najpogosteje vodijo v brezdomstvo in so največkrat razlogi za to. »Brezdomstvo je večinoma pojav manjkajočih, razpadlih ali prešibkih socialnih mrež, ki bi lahko amortizirale primanjkljaje drugih resursov in tudi prinesle potrebno stopnjo družbenega nadzora.« (Dekleva in Razpotnik 2009, 14)

Mnogim posameznikom so temelje za brezdomstvo postavili že v otroštvu in eden izmed najvplivnejših dejavnikov je razpadla družina. Razpadlo družino razumemo kot starše, ki

svoje otroke niso sposobni oskrbeti, ki posledično svoje otroke morajo dati v rejništvo ali druge vzgojne zavode. To zavira posameznikovo socializacijo, kar vodi k problemu vzpostavljanja socialne mreže. To je predvsem zato, ker se posamezniki, ki so deležni izven družinske vzgoje, velikokrat selijo iz doma v dom. Na tak način izgubijo socialno mrežo, ki so si jo na drugem prostoru ustvarili. To pripomore k nenehnim prilagajanjem družbenemu okolju in vedno morajo začeti vzpostavljati stike na novo. Seveda nekateri otroci, ki so bili del izven družinske vzgoje, zaradi čustvene nestabilnosti razvijejo različne odvisnosti, katere najpogosteje pripisujemo alkoholu in drogam. O razlogih za odvisnost ne moremo razpravljati, vendar je najpogosteje vzrok čustvena obremenitev življenjskega stila brezdomca samega ali pa so navado prevzeli od staršev. (Dekleva in Razpotnik 2009, 10)

2.1.5 Ženske brezdomke

Dejstvo je, da je žensko brezdomstvo tisto področje, katero je v družbi najmanj vidno, saj je odstotek žensk brezdomk zelo nizek. Na podlagi raziskav, ki sta bili opravljene v Braziliji in na Nizozemskem, prepoznavamo žensko brezdomstvo kot eno najbolj skritih oblik brezdomstva, čeprav je najnevarnejša oblika brezdomstva in obenem prav tako najbolj stigmatizirana. (Nusselder in drugi 2013, 1)

Žensk brezdomk je občutno manj kot moških, saj je moške skupine kar 82%. Kljub temu da je odstotek žensk občutno manjši, so ženske brezdomke postale veliko bolj ranljiva skupina, ki živi v svetu polnem predsodkov, nasilja in neenakosti med spoloma ter družbenih pravic. Kot eden izmed najpogostejših vzrokov za brezdomstvo med ženskami prepoznavamo v zgodnji zlorabi, ki včasih lahko traja že od otroštva naprej in h kateri prištevamo čustveno, fizično, spolno zlorabo, malomarnost, finančno izključenost, okoljski stres, izpostavljenost kriminalu ali sistemski nepravilnosti. (Biscotto in drugi 2016, 750)

Ženske se v obdobju brezdomstva srečujejo z različnimi izzivi. Najpogosteje izpostavljajo to, da nimajo poskrbljeno za osebno higieno, pri kateri izpostavljajo mesečni cikel, med katerim je higiena ključna. Ženske se s tem problemom namreč srečujejo vsak mesec, vložki in tamponi pa so zelo dragi. Izpostavile so prav tako odvisnost od vremena, saj so nekatere vremenske razmere skoraj nevzdržne za življenje na cesti. Prav tako so posebej izpostavile svojo ranljivost za fizično ali spolno zlorabo, prav tako pa tudi ranljivost pri srečevanju z drogo. Nekatere ženske so prav tako izpostavile tudi osamljenost in občutek krivde, ker so

vstran od otrok in sorodnikov. Ženska je v družbi še vedno definirana v vlogi matere, kar definitivno vpliva na samo duševno stanje žensk brezdomk. (Biscotto in drugi 2016, 751)

Najpogostejši razlog za ostanek na cesti brezdomk je odvisnost bodisi od alkohola ali drugih drog. Ženske so, kot sem že omenila, izpostavljene nasilju, kar vključuje prepire zaradi drog, neprimerne obnašanja do brezdomcev, pa tudi spolne zlorabe. Ženske imajo namreč kot brezdomke veliko večje možnosti, da bodo posiljene, saj so ranljivejša skupina, bolj dovzetna za nasilje s strani drugih. (Biscotto in drugi 2016, 751 – 753)

Veliko brezdomnih žensk je svoje otroke moralo pustiti za sabo in jih dati v posvojitev ali pa v skrb svojim sorodnikom. Kot največjo željo pa izpostavljajo to, da potrebujejo prostor, kjer so lahko same, kjer bi imele vse stvari, ki so potrebne za osnovno življenje. Predstavlja jim namreč neko zasebnost in stabilnost. Ženske brezdomke se sicer zelo močno zavedajo nevarnosti alkohola in drog, saj se zavedajo, da v primeru, da se želijo ponovno povezati z družino, približati delu in družbeni reintegraciji, morajo to odvisnost opustiti. (Biscotto in drugi 2016, 751–752)

Eden izmed dejavnikov, zakaj je na svetu manj žensk brezdomk, najverjetneje leži ravno v pripisani ženski spolni vlogi, ki jo omejuje na dom, gospodinjstvo in družino. Čeprav je žensk brezdomk občutno manj kot moških brezdomcev, to ne pomeni, da ni brezdomstvo med ženskami številčno. Eden izmed razlogov, zakaj je manj žensk brezdomk, je tudi v tem, da so ženske brezdomke iz populacije brezdomcev tisti del, ki se zaveda svojega položaja in resnosti situacije. Prav tako ne želijo biti omejene na ulico, saj za sabo pustijo svoje otroke, katerim bi želele nuditi varno in zdravo okolje. Zato se po navadi ženske hitreje aktivno izvečejo s tega življenjskega sloga in so se obenem za rešitev pripravljene intenzivneje potruditi.

Ženske po drugi strani na cesti pristanejo najpogosteje v mladosti zaradi bega ali zlorabe ter medosebnih konfliktov. Tukaj je razvidna družbena diferenciacija, saj moške po drugi strani družbeno okolje napeljuje k čim hitrejši osamosvojitvi in zaposlitvi. (Nusselder in drugi 2013, 6)

2.2 BREZDOMSTVO V SLOVENIJI

Ker je brezdomstvo vse bolj pogost pojav v Sloveniji (Dekleva in Razpotnik 2010) in ker se način življenja brezdomcev razlikuje od vsake države, sem se na vsakdanje izzive

brezdomstva osredotočila v Sloveniji. Prav tako bom teoretski del, v katerem bom preučila teme, kot so prehrana, osebna higiena, prenočišče, finančna pomoč in zdravstvena oskrba, lažje podkrepila v empiričnem delu, saj sem raziskovala na področju Slovenije. Zraven društva za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice se s problematiko brezdomstva v Ljubljani ukvarja več organizacij, in sicer naslednje:

- »zavetišče za brezdomce Poljanska,
- ambulanta s posvetovalnico za osebe brez zdravstvenega zavarovanja – ProBono,
- zavetišče za brezdomne uživalce nedovoljenih drog,
- društvo za zmanjševanje škode zaradi drog Stigma,
- Vincencijeva zveza dobrote,
- Karitas (Karitas Štepanja vas, župnijska Karitas Marijino vnebovzetje in škofijska Karitas Ljubljana),
- Območno združenje Rdečega križa Ljubljana,
- Zavetišče božjega usmiljenja,
- druge organizacije (župnišča, samostani, cerkve).« (Dekleva in Razpotnik 2007, 69–83)

2.2.1 Prehrana in osebna higiena

Leta 1988 je *zavetišče za brezdomce Poljanska* služilo kot razdelilnica hrane, saj se je nahajalo v neposredni bližini zdajšnjega zavetišča. Novembra leta 1993 pa so se preselili v nove prostore, in sicer na Poljansko cesto, kjer so prostori bili bolj prostorni, zato je služila prav tako kot zavetišče. Razdeljevanje hrane trenutno poteka vsak dan med 11.30 in 13.00. Številčen obisk zavetišča pa je predvsem zato, ker ima osebje spoštljiv odnos, uporabnikom prav tako nudi pomoč pri urejanju formalnih in osebnih zadev, prav tako pa ji nudijo oporo za reševanje življenjskih stisk. Prav tako so od leta 2004 v zavetišču na voljo prostori, kjer uporabniki lahko poskrbijo za osebno higieno. (Dekleva in Razpotnik 2007, 71–72)

Ena izmed organizacij je tudi *Vincencijeva zveza dobrote*, ki je laična organizacija pod okvirom Katoliške cerkve. Omenjena organizacija v Ljubljani deluje od leta 1994. Ko je organizacija imela svoje prostore še v Ljubljani na Taboru 12, je vsak dan med 16. in 17. uro razdeljevala sendviče. Nekaj časa za tem so uvedli tako imenovano mobilno deljenje toplega obroka, ki so ga na začetku izvajali na območjih Tabora, Križank in Šiške. To pa so leta 2006 omejili na Ambrožev trg in Šiško. Leta 2006 so nato odprli Dnevni center,

kjer uporabnikom nudijo topel obrok, sveža oblačila, prav tako pa možnost tuširanja in pranja oblek. (Dekleva in Razpotnik 2007, 78)

Prav tako pa pomoč brezdomcem nudi tudi *Karitas*, ki ima v Ljubljani tri že prej omenjene enote. Vsakodnevno jim nudi možnost mrzlega obroka, prav tako pa jim nudijo celotno potrebo po osebni higieni, kamor prištevamo tuširanje, britje, striženje, novo spodnje perilo in obleke. Prav tako lahko v enoti župnijska *Karitas* Marijino vnebovzetje tedensko (vsako sredo med 8. in 12. uro) dobijo paket s hrano, enkrat mesečno pa razdeljujejo tudi oblačila. (Dekleva in Razpotnik 2007, 79–81)

Možnost tuširanja, oblek in hrane nudijo tudi v območnem združenju Rdečega križa Ljubljana, nudijo pa tudi možnost hladnega obroka in toplega napitka v prostorih društva za pomoč in samopomoč Kralji ulice.

Prehranjevanje in osebna higiena je v Sloveniji za brezdomce dobro poskrbljena, kar pomeni, da imajo brezdomci veliko možnosti za ti dve osnovni, a nujni potrebi.

2.2.2 Prenočišče

Na področju Ljubljane deluje več zavetišč za brezdomce. Le-ta so organizirale tako vladne kot tudi nevladne organizacije. Razlog, zakaj je enostaven – ker je bilo to nujno potrebno.

Zavetišče za brezdomce Poljanska že od leta 1993 nudi prenočišča brezdomcem in drugim uporabnikom, ki ga potrebujejo. Nudijo prenočišča za 28 stalno nameščenih ljudi. Prošnja za bivanje v tem zavetišču je odobrena v primeru, da ima uporabnik odločbo pristojnega centra za socialno delo, kar pomeni, da uporabniki, ki tam prebivajo, dobivajo socialno pomoč v funkcionalni obliki. Spanje v zavetišču je mogoče od 19. ure zvečer pa do 8. ure zjutraj, vse druge ugodnosti pa so uporabnikom na voljo 24 ur dnevno. Seveda se uporabniki morajo nujno držati družbenega reda, kar pomeni, da morajo sami čistiti prostore med 8. in 9. uro zjutraj. Čez dan se v prostorih za spanje uporabniki ne smejo zadrževati. To pomeni, da zavetišče še vedno ne nudi uporabnikom varnega prostora, ki ga lahko uporabljajo, kadarkoli to potrebujejo. Nudi jim zgolj prenočišče. Uporabnik v zavetišču lahko prebiva kakor dolgo želi oziroma umre. Prebivanje v zavetišču pa uporabnikom, vsaj dve tretjini let, pomeni zadnjo postajo. Zaposleni povedo, da čeprav je bistvo nudenja prenočišča opora pri iskanju in urejanju življenja, se to po navadi ne zgodi. (Dekleva in Razpotnik 2007, 70–72)

Prav tako ležišča nudijo v zavetišču za brezdomne uživalce nedovoljenih drog, ki je uporabnikom na voljo od 19.30 do 9. ure zjutraj, ob koncih tedna in med prazniki pa je zavetišče odprto vsak dan. Na voljo je 14 ležišč, ki so razdeljena v tri bivalne sobe, v katerih so nameščeni pogradi. V to zavetišče se lahko vključi brezdomec, ki uživa droge, vendar je predpogoj za to polnoletnost in nahajanje na območju Mestne občine Ljubljana. Seveda pa prav tako uporabniki morajo spoštovati hišni red. (Dekleva in Razpotnik 2007, 75–75)

Zadnje zavetišče na območju Ljubljane pa je zavetišče božjega usmiljenja, ki ga vodijo sestre redovnice, tja pa se lahko zateče vsak, ki nima primerne prostora za spanje. Nahaja se na Ježici, in sicer na Kališnikovem trgu 7. Uporabnik se tja lahko zateče vsak dan, kjer dobi večerjo, se stušira in prespi, zavetišče pa more zapustiti do 9. ure zjutraj. Zavetišče sprejema uporabnike zgolj začasno, omejeno pa je na 3 mesece. (Dekleva in Razpotnik 2007, 81–82)

2.2.2.1. Nastanitvena pogodba

Nastanitvena pogodba je ena izmed najbolj pomembnih praktičnih delovanj za brezdomce. Kot samo ime pove, se to praktično delovanje nanaša na stanovanje, prostor za bivanje. To je problematika, ki je seveda z brezdomstvom tesno povezana, zato je tudi tako pomembna. Brezdomcem je namreč potrebno zagotoviti prenočišče. Življenje na cesti je namreč življenje v nestabilnih in nepredvidljivih okoljih, kar pa je osnova za človekovo varnost. Brezdomci so osebe, ki so v veliki večini že imele svoj dom, vendar so ga bile primorane zaradi različnih razlogov, omenjenih prej, zapustiti. Vendar jim je redko ta prostor predstavljal občutek varnosti in stabilnosti. Takšne osebe potrebujejo neko institucionalno pomoč pri iskanju varnosti (stanovanja), saj imajo sami veliko manjše možnosti.

Nastanitvena pogodba lahko pomeni nekaj vmes med cesto in trajno nastanitveno rešitvijo.

Nastanitvena pogodba se mi je zdela vredna omembe, saj na tem področju najbolj aktivno sodeluje, je nastanitvena pogodba društva Kraljev ulice. Brezdomci ji rečejo kar Resettlement. Začetek projekta sega že v leto 2008. Že julija 2008 so našli stanovanje 12 brezdomcem, do konca 2009 leta pa se je številka zvišala že na 19. »Celoten projekt je izhajal iz načela, da je pravica do stanovanja ena od temeljnih in neodtujljivih pravic ljudi. Namen projekta je bil prispevati k uresničevanju te pravice za skupino brezdomcev, ki so praviloma večkratno in izjemno socialno izključeni in imajo slabše možnosti za uresničevanje oz. doseganje te pravice.« (Dekleva in Razpotnik 2010, 6) Menili so namreč, da je stanovanje tista možnost, s katero si posameznik lahko privoščil ponovno socialno vključevanje. Seveda se situacija ne

razreši avtomatično, vendar k temu ogromno pripomore. Ideja je bila, da društvo Kralji ulice najame stanovanja in omogoči posamezniku začasno časovno omejeno obdobje stanovanja in mu s tem omogoči možnost za izboljšanje svojega družbenega položaja. Seveda posameznik, ki mu je stanovanje nujeno, mora vidno »urejati in izboljševati pogoje svojega življenja, v večji meri dosegati cilje, ki si jih sam zastavi ter da se po tem obdobju v čim večji meri bivalno osamosvoji.« (Dekleva in Razpotnik 2010, 7)

Na začetku so kandidati intervjuvani, izpolniti morajo tudi vprašalnik, Nato pa uporabnik in ključni delavec izdelata posameznikov življenjski načrt. To se seveda zgodi po večjih srečanjih, ko je zaupanje med njima že prisotno. Ravno tukaj je pomen te izdelave načrta, strokovni delavec in uporabnik se na tak način povežeta. Zraven tega pa prav tako predstavlja uporabniku neko osrednjo točko dela, na podlagi katere se bo potem program tudi razvijal. Seveda se na kasnejših sestankih prav tako oblikujejo pravila, kjer so zapisane njihove pravice in dolžnosti; ta pravila sostanovanci podpišejo. Strokovni delavci pa po urejenih prvotnih zadevah že med bivanjem v stanovanju uporabnika preverjajo. Enkrat na teden se srečajo, sestanki trajajo par ur. Razglabljajo o preteklem tednu, financah in seveda poravnava obveznosti, vzdržujejo stanovanja, prav tako pa preverjajo tudi odnose med stanovanci. Uporabnik mora ob enem imeti tudi reden stik s svojim pripisanim ključnim delavcem. Prav tako pa preverjanje vključuje krizne intervencije in občasne obiske delavcev v stanovanjih, posebej z namenom kakšnih zadev, ki niso tako krizne. (Dekleva in Razpotnik 2010) Najpomembnejši del pa so vsake polletne evalvacije, kjer strokovni delavci preverijo uresničevanje individualnih življenjskih ciljev in jih na tak način opomnijo, da je ta rešitev za njih zgolj začasna, služi kot neka odskočna deska.

Ker pa ne morejo v okviru tega programa zahtevati, da si posameznik najde stanovanje in delo, saj je to odvisno tudi od drugih dejavnikov, kot je recimo razmere na trgu dela in stanovanj, pa na Kraljih ulice poudarjajo, da se v tem programu osredotočajo zgolj na individualne cilje, ki pa vsakemu posamezniku predstavljajo nekaj drugega. Nekateri se res rešijo iz socialne izključenosti, medtem ko je za druge pomembno že to, da v tistem enem letu in pol niso bili hospitalizirani ali poslani v zapor. To je pomoč, ki je bila nujena zaradi nastanitvene problematike in je v Sloveniji edina, ki je zasnovana zgolj in samo z namenom pomoči brezdomcem. (Dekleva in Razpotnik 2010)

2.2.3 Finančna pomoč

Finančna pomoč za brezdomce je pogosto socialna pomoč, ki jo dobivajo vsakega 21. dne v mesecu. Znaša 205,57€. Prav tako jim finančno pomoč predstavlja možnost prodaje časopisa Kraljev ulice. V primeru, da tega niso deležni, pa jim ostane le beračenje. V primeru, da posameznik pridobiva socialno pomoč, namreč ne sme delati, zato jim v tem primeru velikokrat ostane zgolj delo na črno. Eden izmed pogojev za pridobitev socialne pomoči pa je prijavljeno prebivališče, ki ga marsikateri brezdomec nima.

2.2.4 Zdravstvena oskrba

Zdravstveno stanje je ena izmed problematik najbolj povezanih z brezdomstvom.

»Dejavniki, ki imajo na slabo zdravstveno stanje največji vpliv, so:

- manj primerna zdravstvena oskrba,
- finančne ovire,
- nefinančne ovire pri uporabi zdravstvenih storitev, kot so težave, ki izvirajo iz težav z duševnim zdravjem in/ali zasvojenostjo s psihoaktivnimi snovmi.« (Dekleva in Razpotnik po Riley 2009, 27)

Glede te problematike je bilo izvedenih že precej tujih raziskav, kot so Riley, Masson in Lete, obe narejeni leta 2003. Glede na potek raziskav so ugotovili, da obstajajo tri ključne zdravstvene težave, ki so definitivno vzročno povezane z brezdomstvom, ki jih štejemo k skupini socialno izključenih. Najpogostejše problematike so po ugotovitvah duševno zdravje in zasvojenost z alkoholom ali drugimi nedovoljenimi drogami. Vse to je seveda povezano z izključenostjo iz zdravstvenih sistemov in življenjskim slogom, ki ga imajo brezdomci, kateri zdravstvene težave samo povečuje.

Ker pa, kot sem že v vzrokih omenila, je problematika brezdomstva največkrat povezana z zlorabami v otroštvu ter disfunkcionalnimi družinami, to pogostokrat pripelje do zasvojenosti z različnimi substancami. S tem je prav tako povezano rizično spolno vedenje, katero je najpogosteje razlog za prenašanje spolnih bolezni, kot je HIV. To potrebo po zdravstveni oskrbi še okrepi. (Biscotto in drugi 2016) (Nusselder in drugi 2013)

Brezdomci porabijo ogromno energije za preživetje, kot so hrana, zavetje in prostor za počitek. Ko poskrbijo za te tri osnovne zadeve, se lahko komaj posvetijo svojemu zdravju. To potrjuje tudi hierarhija potreb po Maslowu, kjer se najprej zadovoljujejo višje potrebe, nato pa nižje. Veliko brezdomcev, glede na raziskavo, poročajo o tem, da nimajo občutka, da imajo kakšno kontrolo nad tem, kar se jim zgodi oziroma bo zgodilo. Avtor pravi, da se mora zdravstveno osebje tega zavedati in glede na to ustrezno ukrepati. (Nickasch in Marnocha 2009, 45)

Preden pa se ukvarjamo s področjem zdravljenja za brezdomce, pa je potrebno najprej poskrbeti za osnovne potrebe, kot so zatočišče, zrak, voda in hrana, saj so le-ti pomembni dejavniki pri vplivu na zdravje. Veliko brezdomcev si namreč osnovnih potreb ne more privoščiti, zato pa je zdravstveno stanje slabo. (Nickasch in Marnocha 2009)

»Brezdomci v Sloveniji ocenjujejo svoje zdravstveno stanje precej slabše kot reprezentativni slovenski vzorec.« (Dekleva in Razpotnik 2009, 79) Pri raziskovanju stanja v Sloveniji pa brezdomci najpogosteje omenjajo neprilagojenost zdravstvenih ustanov. Tukaj izpostavljajo različne osnovne potrebe ljudi, ki jih pa zdravstvene ustanove ne zajemajo. Pri tem je predvsem poudarjena nega po zdravljenju, kjer se predpostavlja, da bo posameznik po izpustu iz zdravstvene ustanove deležen domače nege, kar pa ne velja za brezdomce, saj nima te možnosti. Zraven tega pa brezdomci sami predvidevajo, da jih prej izpustijo iz bolnišnice kot povprečnega pacienta, posebej v primeru, da uživa nedovoljene droge. Prav tako izpostavijo tudi to, da v primeru, da nimajo urejenega zdravstvenega zavarovanja, se nepreskrbljenost brezdomcev poveča. (Dekleva in Razpotnik 2009, 50)

Najpogostejši zdravstveni problemi brezdomcev v Sloveniji, so:

- »odvisnost od alkohola,
- bolezni in okvare hrbtenice,
- odvisnost od drugih drog,
- bolezni sklepov,
- kronična depresija,
- zvišan krvni tlak,
- kožne bolezni,
- angina pectoris,
- druge duševne težave,

- srčno popuščanje ...« (Dekleva in Razpotnik 2009, 80)

Brezdomci pa zaradi finančne nesposobnosti velikokrat kupijo zdravila na ulici ali pa jih dobijo od prijateljev. Tega se poslužuje približno polovica anketiranih brezdomcev. Prav tako ne obiskujejo pogosto zdravnika ali zobozdravnika, vendar so pogosteje hospitalizirani, predvsem v psihičnih ustanovah. Brezdomci v Sloveniji kakovost zdravstvenega obravnavanja ocenjujejo celostno slabo. (Dekleva in Razpotnik 2009) »Zdravstveni sistem in njegovo dostopnost slabše ocenjujejo tisti, ki so brezdomci postali že zgodaj v življenju, ki so že prej bili institucionalizirani, ki imajo slabše socialne mreže, ki so odvisni od drog in ki imajo psihične težave.« (Dekleva in Razpotnik 2009, 107)

Dostopnost zdravstvenega sistema pa ne pomeni zgolj to, ali ima uporabnik uradno pravico posluževanja zdravstvene pomoči, ampak pomeni prav tako tudi odnos in način obravnave. To razumemo predvsem kot to, ali je posameznik brezdomec v ustanovi dobrodošel oziroma ali je odnos spoštljiv in dostojanstven. Kot zgoraj omenjeno pa k dostopnosti zdravstvenega sistema prištevamo tudi dostopnost do zdravil. (Dekleva in Razpotnik 2009, 113)

Zaradi odnosa delavcev do socialno izključenih pa je kratkotrajna (kot tudi dolgotrajna) zdravstvena oskrba za brezdomce pomanjkljiva. Najtežje pri vsem tem je, da bi za nekatere brezdomce morali poskrbeti bolj fokusirano, zdravstveni delavci pa bi morali težiti k čim hitrejši in čim krajši obravnavi. Največji problemi so ravno pri načinu zdravljenja. Ker so brezdomci po navadi čim hitreje in krajše zdravljeni, se jim ne pripíše ustrezno zdravljenje, saj večina brezdomcev potrebuje dolgoročno zdravljenje. Na tak način se tisti brezdomci s slabim duševnim zdravjem, s čimer ima probleme večina brezdomcev, pogosteje znajdejo v zdravstvenem sistemu. Ravno zaradi tega je tako nujno potreba po post-tretmajih za brezdomne odvisnike. Začasna oskrba nekoga sicer reši, vendar ga vrnitev v enako situacijo porine nazaj v začaran krog življenja na cesti, drog ali alkohola. Niso vsi brezdomci v enakem položaju, v najhujšem so namreč tisti, ki nimajo urejenega niti osnovnega zdravstvenega zavarovanja. Problem pa nastane tudi pri dostopnosti storitev, potrebnih za zdravljenje. Osnovno zavarovan brezdomec bo sicer pregledan s strani zdravnika, vendar si zdravil za zdravljenje, v primeru da so samoplačniške, ne bo mogel privoščiti. Brezdomci največkrat zdravila kupijo kar na ulici ali pri prijateljih. (Dekleva in Razpotnik 2009, 29–31)

Seveda pa so se tako kot v tujini tudi v Sloveniji začele ustanavljati ambulante za nezavarovane osebe. Nezavarovane osebe so po navadi ravno tiste osebe, ki so socialno

izključene. Te ambulante so rezultat vseh ljudi, ki ne čakajo na spremembe v sistemu, ampak sami ukrepajo. Po takih ljudeh je v današnji družbi največja potreba. Ambulante, ki zdravljenje nudijo tudi nezavarovanim osebam, imenujemo tudi proaktivni servisi. V Ljubljana imamo eno takšno ambulanto, ki se imenuje ProBono. Nahaja se na Mislejevi ulici 3, začela pa je delovati leta 2002. Edina težava teh ambulant je, da niso vključene v sistem javnega zdravstva. V teh ambulantah v Sloveniji je pomoč poiskalo že 40.000 oseb do leta 2009. (Dekleva in Razpotnik 2009, 32)

Ustanovitelji ProBono ambulante v Ljubljani so mestna občina Ljubljana, župnijska Karitas Štepanja vas, Zdravstveni dom Ljubljana in Slovenska filantropija. V ambulanti so zaposlene 3 osebe, in sicer socialna delavka, medicinska sestra ter čistilka. Čistilka poskrbi za to, da se brezdomci pred zdravniškim pregledom lahko umijejo, prav tako pa jim da nove obleke, kot so spodnje perilo, nogavice in brisače. Drugi delavci delujejo prostovoljno, teh pa je 38 zdravnikov. Zdravila zagotavljajo prek donacij Lekarne Ljubljana, zdravstvenih domov in zasebnih zdravnikov, individualnih donatorjev. (Dekleva in Razpotnik 2007, 72–73) Ambulanta ProBono potemtakem ni le zdravstvena ustanova, ampak tudi socialna ustanova.

Društvo, ki pa za izboljšavo zdravstvenega stanja brezdomcev prav tako aktivno sodeluje, je društvo Stigma. V društvu se namreč trudijo zmanjšati škodo pri odvisnikih, ki so za bolezni najbolj ranljiva skupina. Uživalcem nudijo igle za vbrizgavanje na dnevni bazi. Prav tako pa jim svetujejo, jih informirajo ter svetujejo staršem narkomanov.

Seveda je slovenski sistem bil pred recimo 20 leti še dokaj učinkovit, vendar tega več ne moremo trditi. Včasih še je namreč veljalo, da javno zdravstvo zajema celotno populacijo, ne glede na to, koliko so stari, kakšen je njihov materialni položaj, ali so zaposleni ali ne, in tudi, kje prebivajo. Po tem sistemu je iz slovenskega zdravstva izpadlo namreč kar veliko ljudi. (Dekleva in Razpotnik 2009, 115)

Spletna stran NHCNC, ki je kratica za »National health care for the homeless council«, pa je za zdravstvene organizacije spisala raznorazna priporočila, da bi lažje diagnosticirali in ocenjevali brezdomne paciente. Priporočila so o tem, da se najprej vprašajo, kje brezdomec živi, če ima sploh kakšen prostor za živeti, kakšne so njegove življenjske okoliščine, ali ima svojega osebnega zdravnika, katere oskrbe so bile uporabljene prej ter delovale dobro, preveriti, ali imajo kakršnokoli akutno ali kronično bolezen in kakšno je njihovo duševno zdravje. Preveriti bi morali tudi kakšna je posameznikova socialna mreža, ali se bori s

kakršnokoli odvisnostjo, če so mogoče imeli kakšne težave z zakonom, če in kje so bili zaposleni ter katere so posameznikove najmočnejše točke. Seveda pa je bolj pomembno od priporočil to, »da ustvarimo zdravstveno oskrbo, ki bo temeljila na prioritetah pacienta.« (Dekleva in Razpotnik 2009, 25)

2.3 Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcem KRALJI ULICE

Društvo je do sedaj edino in samostojno društvo, ki se celostno in neposredno ukvarja s pomočjo in samopomočjo brezdomnim osebam. Deluje namreč na individualnem, skupnostnem in družbenem nivoju. Brezdomcem društvo pomeni nek stik s širšo javnostjo in vključevanje v njo. (Dekleva in Razpotnik 2010, 72) V društvu sodelujejo delavke/delavci ter prostovoljci/prostovoljke, ki brezdomcem kvalitetno pomagajo. Društvo je samostojna nevladna organizacija z nepridobitnimi cilji. Pri tem jih podpirajo prav tako Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti; Mestna občina Ljubljana, Fundacija invalidskih in humanitarnih organizacij, Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Ministrstvo za zdravje, Športna zveza Ljubljane, Movit – program Erasmus ter Erasmus +. Ogromno vlogo pa imajo prav tako tudi donatorji. (Kralji ulice)

2.3.1 Kaj se v društvu izvaja?

Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcem Kralji ulice formalno deluje že od septembra leta 2005. Skrbijo za »proučevanje, spoznavanje in raziskovanje brezdomstva, za preprečevanje brezdomstva, za izboljševanje življenjskih razmer brezdomcev in brezdomk, za razvoj praktičnih oblik dela na področju brezdomstva ter za publicistično dejavnost na tem področju.« (Dekleva in Razpotnik 2010, 72) Programi, ki so izvedeni v okviru društva, so na voljo prav tako drugim socialno ogroženim skupinam.

»V društvu kombinirano izvajajo naslednje dejavnosti:

- *mesečno izdajanje cestnega časopisa Kralji ulice;*
- *dnevni center za brezdomne;*
- *Univerza pod zvezdami; socialno-kulturne in izobraževalne skupine in delavnice;*
- *terensko delo;*
- *program nastanitvene podpore za brezdomne;*
- *humanitarna posredovalnica rabljenih predmetov;*
- *prostovoljno delo ter mentorstvo prostovoljcem in praktikantom;*

- usposabljanje strokovnjakov na področju brezdomstva;
- vključevanje v različne oblike zaposlovanje;
- mreženje ter mednarodno sodelovanje.« (Dekleva in Razpotnik 2010, 72)

2.3.2 Dnevni center Kralji ulice

Dnevni center Kralji ulice je začel delovati julija 2006, sami začetki in ideja pa segajo v leto 2004. Prva tri leta je deloval v samem središču Ljubljane, in sicer na Poljanski cesti 14, od takrat dalje pa je deloval in še deluje na Pržakovi ulici 6. (Kralji ulice) Z izvajanjem programa osebje ugotavlja vse več nezadovoljenih in nepokritih potreb brezdomnih oseb.

Program Dnevni center Kralji ulice pa zajema več aktivnosti kot so dnevni distribucijski center, ki je prostor, kjer se odvijajo različne dejavnosti, kot so sestanki, delavnice, individualno delo, uredniško delo itd. Dnevni distribucijski center je prav tako dostopen za obiskovalce, in sicer vsak dan med tednom od 10.00-12.00 in 14.00-16.00. (Dekleva in Razpotnik 2010, 81) Tam se lahko obiskovalci pogrejejo, pogovarjajo, pojedjo zajtrk, pogovorijo s strokovnimi delavkami in delavci ter prostovoljkami in prostovoljci, lahko igrajo družabne igre, berejo časopise in knjige, ki so na voljo v knjižnici podarjenih knjig. Prav tako lahko uporabljajo računalnik, internet in telefon ter imajo dostop do raznoraznih informacij. Lahko se preoblečejo in obiščejo tudi frizerja, ki sodeluje s Kralji ulice. (Kralji ulice) Nudijo tudi svetovanje, kar predstavlja svetovanje ob izraženi potrebi in pripravljenosti za individualno delo. Namen tega programa je predvsem pomagati oziroma odkriti smiselne nadaljnje korake. (Dekleva in Razpotnik 2010, 82) V centru jim nudijo tudi možnost opravljanja družbeno-koristnih del, kar se izvaja predvsem za prekrške, ki jih brezdomci ne morejo plačati. V centru tudi zaposlujejo in usposabljujejo na delovnem mestu, nudijo usposabljanje bodočih strokovnih delavcev in delavk ter podporo prostovoljcem. (Dekleva in Razpotnik 2010, 82–83)

2.3.2.1 Pogoji za vključitev v program

»V aktivnosti dnevnega centra se lahko vključijo vsi polnoletni brezdomni in drugi obiskovalci, ki sprejmejo pravila in hišni red dnevnega centra.« (Kralji ulice) Za vključitev v program ne rabi osebnega dokumenta, vendar mora podpisati in se držati pravil, ki so s strani društva pogoj za članstvo.

2.3.2.2 Časopis

Časopis Kralji ulice je prvi časopis o brezdomstvu in podobnih socialnih vprašanjih. Gre za časopis, ki se prodaja, se pa razlikuje od drugih podobnih revij. Izhaja vsak dan v mesecu, v nakladi okoli 10000 izvodov. Možnost prodaje pa je v Ljubljani, Mariboru, Slovenski Bistrici in občasno tudi drugod po Sloveniji. V reviji obravnavajo problematiko brezdomstva, življenje na ulici in socialna izključenost. Pisci časopisa so seveda brezdomci, udeležba je prostovoljna. Celoten namen tega časopisa je način zaslužka brezdomcev, čeprav je bolj kot to pomembno, da brezdomcem nudi nek način za samopomoč, pri prodaji časopisa pa brezdomci aktivno sodelujejo v sferi družbenega življenja. (Kralji ulice)

2.3.2.3 Prodaja časopisa

Za uspešno prodajo časopisa so že v samem začetku uredniki spisali list pravil, katerih se brezdomci morejo držati. Ob kršitvi le-teh so opozorjeni, če pa neprimernege vedenja ne popravijo, sledi izključitev iz programa. Do sedaj je prodaja javno bila dobro sprejeta.

Pravila prodaje:

- Časopis prodajam na miren in nevsiljiv način.
- Drugim prodajalcem in prodajalkam časopisa Kralji ulice izkazujem spoštovanje in se zavedam, da imajo ravno tako pravico do prodaje časopisa.
- Z drugimi prodajalci in prodajalkami se miroljubno dogovarjam tudi glede lokacije prodaje.
- Morebitne nesporazume rešujem na miroljuben način.
- Med prodajanjem časopisa ne uporabljam alkohola in/ali drugih drog.
- Časopis prodajam po njegovi ceni in kupcev ne zavajam.
- Med prodajo časopisa ne beračim.
- Spoštujem odločitev kupca glede nakupa časopisa.
- Med prodajo imam uradno izkaznico društva na vidnem mestu. (Kralji ulice)

Prodajalec za vsak prodan izvod dobi 0,50 centov, kar je polovica celotne cene časopisa.

V prvem delu diplomske naloge sem definirala različne podobe brezdomstva, kot so prikrito, skrito in odkrito brezdomstvo. Prav tako sem podala različne dejavnike in vzroke, ki vplivajo na posameznikov način življenja, ki lahko postane tudi brezdomen. Vzroki in dejavniki, ki vplivajo na nastanek brezdomnega načina življenja, se razlikujejo od vsakega posameznika.

Skupki vzrokov in dejavnikov namreč posameznika pripeljejo do edine možne rešitve – brezdomstvo. V teoretičnem delu sem prav tako izpostavila področja brezdomstva, ki se najbolj poudarjajo v Sloveniji. Zelo pomembno se mi pri raziskovanju brezdomstva zdijo podatki, ki jih pridobimo od brezdomcev samih. V nadaljevanju bom zato izpostavila področja, katera so se brezdomcem zdela najpomembnejša, na podlagi raziskovanja bom v nadalje podala odgovore na raziskovalna vprašanja, ki sem si jih zastavila na začetku diplomske naloge.

3 EMPIRIČNI DEL

V drugem delu bom najprej opisala zastavljena raziskovalna vprašanja ter predstavila metodo raziskovanja in njen celoten potek, nato pa se bom osredotočila na interpretacijo podatkov, ki sem jih z raziskovanjem pridobila. Vse pridobljene podatke bom navezovala na teorijo predstavljeno v prvem delu diplomske naloge.

3.1 Raziskovalna vprašanja

Kot osnovo svoje diplomske naloge sem si postavila eno osnovno raziskovalno vprašanje in tri poglobljena, ki vključujejo teme, ki so me v času mojega raziskovanja najbolj zanimale.

Osnovno raziskovalno vprašanje je »Kakšno je vsakdanje življenje brezdomnih oseb?«, saj sem si brezdomstvo kot tematiko svoje diplomske naloge izbrala z razlogom, da spoznam življenjske zgodbe te marginalizirane skupine. Ob tem vprašanju sem se osredotočila na področja, ki jih bodo brezdomci med raziskavo najpogosteje izpostavili, saj so oni tisti, ki lahko povedo, katera področja je vredno poudariti.

Pri tematsko poglobljenih vprašanjih pa me je podrobneje zanimalo, kakšni so razlogi, da nekdo postane brezdomec, kakšne možnosti so ponujene brezdomcem in katere so najšibkejše točke v njihovem življenju. Predvidevala sem, da se bodo razlogi razlikovali od vsakega intervjuja, saj je razlog vedno skupek prej vplivajočih dejavnikov. Meni poznane možnosti, ki so ponujene brezdomcem je društvo za samopomoč in pomoč brezdomcem Kralji ulice, druge možnosti mi pred raziskovanjem niso bile znane. Pri zadnjem tematskem raziskovalnem vprašanju pa sem predvidevala, da je najšibkejša točka brezdomstvo nezmožnost socializacije in občutek osamljenosti.

3.2 Viri podatkov in način raziskovanje

V svoji raziskovalni nalogi sem uporabila kvalitativno metodo, za katero Blaž Mesec (1997) navaja, da je značilnost in odlika kvalitativnega raziskovanja to, da raziskovalec izhaja iz stvarnih, praktičnih in vsakdanjih problemov ljudi, kar nam omogoča zbiranje vsebinsko bogatih podatkov in (za ljudi) pomembnih podatkov. Take ugotovitve, ki so pridobljene iz kvalitativnega raziskovanja, so namreč bolj življenjske in omogočajo oblikovanje neposredno

uporabnih rešitev v zvezi z izpostavljeno problematiko. (Mesec 1997) Uporabila sem tudi poizvedovalno metodo ter opazovanje z udeležbo. Na samem začetku sem si izvedbo predstavljala v zasebni sferi, kot so pisarne ali razne sejne sobe, saj bi na tak način pridobila večji občutek intimnosti, vendar je kljub dogovoru z društvom Kralji ulice bilo to žal nemogoče izvesti zaradi zaprtja dnevnega centra pred nekaj meseci. Opravila sem 7 intervjujev z naključnimi brezdomci, eden intervju je prav tako bil izveden v Mariboru. Najti sogovornike je bil izziv, saj so samo določeni pripravljene spregovoriti o svoji zgodbi. Pričakovati, da bo nekdo z veseljem govoril o tako težavni temi, kot je življenje brezdomca, je nesmiselno. Tako so me nekateri odslovili z razlago, kot je ta: »Pretežke stvari so to zame, se vračam nazaj, ko o tem govorim, ko govorim o dejanski situaciji.« ali pa je zgolj šlo za problem izražanja in prepoznavanja svojcev glede na življenjsko zgodbo.

Vendar pa so bile osebe, ki so v pogovor privolile, zelo gostobesedne. Vsakemu sogovorniku, ki se je strinjal s snemanjem pogovora, sem zagotovila varovanje osebnih podatkov, kar je seveda v skladu z etičnim kodeksom delavcev na področju sociologije. Pri stiku z brezdomci mi je pomagalo osebje društva Kralji ulice, ki mi je pomagalo predvsem pri začetnih korakih spoznavanja ter mi podrobneje razložilo svoje delovanje ter podalo okvirni potek dela, da sem dobila boljšo predstavo o samem delovanju društva in življenju brezdomcev. Po opravljenih intervjujih sem v Ljubljani uporabila tudi metodo opazovanja z udeležbo ter aktivnimi pogovori z brezdomci. Na tak način je bilo namreč veliko lažje dobiti informacije, saj jim je očitno komunikacija v skupini prijetnejša od pogovora v dvoje.

Pri pol strukturiranih intervjujih sem izbrala dve ženski in pet moških zgodb, tako da sem lahko raziskala tudi to področje in se približala osebni izkušnji ženske v vlogi brezdomke.

Sogovorniki so bili stari od 35 let pa do 68 let, večinsko so se nahajali na območju Ljubljane. Intervjuje in opazovanje z udeležbo sem izvedla v mariborskem parku, Miklošičevem parku v Ljubljani ter v samem centru Ljubljane. Intervjuje in opazovanje z udeležbo sem zato izvedla kar v Miklošičevem parku, kjer se trenutno nahaja začasen prostor za društvo. Na podlagi tega sem tudi sama »zaživela« s to marginalizirano skupino in se približala občutku te skupnosti ter tematiki brezdomstva. Prav tako pa sem med samim procesom pridobila ogromno informacij, zgodb in izkušenj ter se naučila veliko novih stvari. Uporabila sem tudi avdio opremo, s katero sem intervjuje tudi posnela. Vse posnete interakcije trajajo približno 6 ur in 30 min., povprečno 45 min pa trajajo posamezni intervjuji. Vse posnete intervjuje sem tudi

pretipkala, saj je bilo na tak način pridobivanje podatkov in tvorjenje ugotovitev veliko lažje in pregledno.

Za interpretacijo transkriptov, ki sem jih izbrala iz svojih zapiskov, posnetkih in spominu, sem se odločila uporabiti odprto kodiranje (Mesec 1997), in sicer razdeljeno v sklope po temah, ki so me v raziskovalnih vprašanjih zanimale, prav tako pa največkrat omenjene problematike s strani brezdomcev. To sem storila tako, da sem na podlagi raziskovalnih vprašanj prebirala tekste in iz njih izluščila tiste dele besedila, ki so za raziskovalna vprašanja bili relevantni. Za tak način interpretacije sem se odločila predvsem zato, ker se mi zdi, da se na tak način, z raznolikimi pogledi in izjavami, bralec lahko res približa obravnavani tematiki, zraven tega pa so različni pogledi brezdomcev zbrani na enem mestu, pod enim sklopom, zato je branje tudi bolj privlačnejše, saj je ravno to bilo bistvo mojega raziskovanja – prikazati različne interpretacije brezdomcev.

3.3 Analiza podatkov in interpretacija

V sodobnih humanističnih in družboslovnih raziskovanjih uporabljamo kvalitativne metode. Kot sistematičen metodološki pristop je kvalitativno raziskovanje razmeroma novo. (Kordeš in Smrdu 2015, 11) »Ob študiju teoretskih osnov in metodoloških pravil pa je treba razumeti, da je kvalitativno raziskovanje predvsem veščina, ki je ne moremo pridobiti brez praktičnega dela, izvajanja intervjujev in analize konkretnih podatkov.« (Kordeš in Smrdu 2015, 11)

Po vsakem opravljenem intervjuju, sem vse prepisala v Microsoft Word. Prav tako sem si v elektronsko obliko prepisala zapiske, ki sem si jih napisala na podlagi opazovanja z udeležbo. Intervjuje sem nato razdelila na 10 različnih enot kodiranja, ki se navezujejo na teorijo.

Iz intervjujev sem nato poudarila relevantne dele, ki jih bom vključila v diplomu in ki so mi pripomogli do ugotovitev. Ugotovitve sem razdelila glede na raziskovalna vprašanja in jih razdelila v različne sklope, glede na povedano v intervjujih. Tako so razdeljeni na sklope o razlogih, hrani in osebni higieni, prenočišču, zdravstveni oskrbi, načinih pomoči, kjer izpostavim predvsem prodajo časopisa Kralji ulice, vsakdanje življenje brezdomca, odvisnost, prelomnice ter javnost. Sklopi so razdeljeni med postavljena raziskovalna vprašanja, na katera odgovarjajo.

RAZLOGI - »sem bil več tepen, kot sit«, »jaz mam pa drugo zgodbo«

Med opravljanjem intervjujev je bilo že na začetku jasno, da se bodo ugotovitve skladale s teorijo, saj mi je že na začetku sogovornik povedal, da »ima vsak svojo zgodbo« (Peter 2017). Kot Bojan Dekleva in Špela Razpotnik (2007) navajata, je »brezdomstvo večinoma pojav manjkajočih, razpadlih ali prešibkih socialnih mrež«, katere pa so glavni razlog, da prihaja do problemov tudi pri drugih resursih. Prva izjava to tudi potrjuje. Peter opiše svojo izkušnjo: »Meni so starši umrli ko sem bil mali in od takrat sem bil pri rejniški družini v kateri je oče bil alkoholik in me je tepu. (...) Nimam staršev, fotr pijanc rejniška družina, sem bil več tepen kot sit, pol pa me je socialna šibala po teh vzgojnih zavodih veš, da sem dokončal srednjo šolo, pol sem pa jo nardil in sem bil prepuščen samemu seb, ker te po 18 itak pustijo.« (Peter 2017)

Večina sogovornikov prav tako ni bilo deležnih pričakovanih otroških razmer za bivanje, kar dokazuje prav tako izjava Marije »Ko sm bla še otrok sm bla pogosto del vrbalnega nasilja s strani očeta, saj je bil alkoholik, mama pa je v zgodnjih letih otroštva že umrla, tako da smo trije, z bratom in sestro, živeli z očetom.« (Marija 2017) Ta dva primera potrjujeta medodnosne vzroke, k katerim prištevamo zlorabe v otroštvu ter razpad družine. (Dekleva in Razpotnik 2009, 12)

Vendar ni vedno razlog samo medosebni, lahko je tudi povezava z različnimi dejavniki kot je dejavnik trga dela in zaposlovalne politike, ki ga navajam v teoriji. Sogovornik Jožef se je srečal z drugačno življenjsko situacijo, saj pravi: »Jaz mam drugo zgodbo ne, jaz sem mel privat pol pa sem bil v hiši pri človeku za katerega smo delali, pol pa je banka to pobrala ampak ker je on bil men dolžn sem jaz v hiši vodo mel, nisem pa mel elektrike.« (Jožef 2017) S podobno situacijo se je srečal tudi sogovornik Krim, ki pravi: »ovako, jaz nisem tu zaradi alkohola, ampak smo pač propadli, po 8 letih dela, in tako sem spodaj v Srbiji vse zgubil in se odločil da pridem sem v ono stranstvo, v Slovenijo.« (Krim 2017)

Naslednja izjava potrjuje prav tako vzrok, ki ga navajam v teoriji, in sicer individualni vzroki, »ki so odvisni od posameznikovega duševnega stanja.« (Dekleva in Razpotnik 2009, 12) Jaka pove:

Js sem mel starše, ki so bili delavci in so hodil v službo in so delali, in je blo treba, moreš.. men se to ni zdel v redu, ker sem vidu, da starši se ne morjo lagat, njim to glih ne uresničuje življenja ... da v bistvu hodijo v službo, ker morejo in v bistvu tista služba pobere 1/3 dneva, 1/3 rabiš za prespat, ona zadnja tretina pa si tk zjeban, da tak nič ne moreš, pa zase nardiš ... si onemogočen. In men se je zdej že takrat, ko sem njih gledal, razmišljanje, da bi mogu js kaj delat, veš, in js pa res ne ... in sem se lotu tega. (Jaka 2017)

Vsi namreč niso zgolj žrtve zlorab in krivic življenja, vendar so sami prevzeli tveganje za prevzem takega načina življenja s tem, da so se poskušali upreti sistemu.

Prav tako se je ogromno brezdomcem v preteklosti zgodilo veliko krivic, posebej s strani sorodnikov, ki so jih zavestno prisilili v brezdomen način življenja, kar mi pove sogovornica Marta, ki pravi: »Jaz sem mela vse, stanovanje in muco in sem lepo živela, dokler nisem prepisala svojega stanovanja na nečakinjo, pol mi je pa to ona vzela. In tko, zdej sem tuki.« (Marta 2017)

Na podlagi opazovanja z udeležbo sem ugotovila, da je k dejavnikom ključno prispevala tudi odvisnost od alkohola in drog, ki so po skupku vseh delujočih dejavnikov bili edini možni izhod, ki jih je pripeljal na koncu do brezdomstva. Ob pogovorih z brezdomci, jih je veliko izpostavilo dejstvo, da si pri 18. letih prepuščen samemu sebi v primeru, da si živel pri rejniški družini ali pa v vzgojnem zavodu. Glede na to, da večina otrok, ki pristane v rejništvu ali vzgojnem zavodu, nima urejene družinske situacije, je za njih skoraj nemogoče najti ustrezno bivalno enoto, zato veliko 18 – letnikov pristane na cesti.

PREHRANJEVANJE - »Js zato, da bom tam jedu, ne mislim molt.«

V času opravljanja intervjujev in opazovanja z udeležbo nisem dobila občutka, da so brezdomci v Sloveniji lačni oziroma, da jim primanjkuje hrane. V Ljubljani imajo namreč več različnih krajev, kamor lahko gredo jest. To potrjuje Jaka, ki pravi: »Sej vsi, pomoje nas ma kr velik od nas, ko smo tkole, mamo probleme s telesno težo, zato ker dobr jemo, včasih tut predobro jemo kot fizično kej delamo .. možnosti maš ful.« (Jaka 2017) Med pogovori najbolj poudarjajo Vincencijevo zvezo, cerkev na Prešernovem trgu, podhod v Ajdovščini in Kralje ulice. Peter, nanašajoč se na možnosti prehranjevanja, pove: »Če si ti na cesti, maš it nekam za jest (na desetih mestih, lahk okol hodiš in ješ ko konj) lahk se stuširatš ... na poljancu, ajdovščina, kralji za preblečt.« (Peter 2017) Vendar pa sogovorniki zraven poudarjanja prostorov, kamor se lahko zatečejo po pomoč, navajajo prav tako slabosti teh prostorov, in sicer sem bila del pogovora med Jako, 57 let, ter Mihom, 45 let in Francem, 70 let, ki je šel nekako takole:

»F: »Vinčencijeva zveza recimo, ona točn ve, da morm neslano hrano jest, strogo dieto, pa se ne potrudijo ko vejo, da bi mogel.

J: Oni ne kuhajo, oni dobijo to iz ene menze.

M: Nenene, sami kuhajo, pa še enkrat na tedn majo kuhinjsko delavnico in majo tam določene tiste, ki kuhajo stari.

J: A pol bi pa lahk brez soli naredl ...

F: Seveda bi lahko, samo je težko.«

Tukaj se mi je postavilo vprašanje o izbiri prehrane. Res je, da imajo veliko prostorov, kamor se lahko zatečejo po hrano, obleke ter nujne življenjske potrebe, vendar so pri izbiri zelo omejeni, saj društva ne upoštevajo zdravstvenih omejitev brezdomcev.

Veliko jih je izpostavilo nestrinjanje z novim pravilom Vincencijeve zveze, kjer morajo brezdomci, preden dobijo hrano, moliti. Jaka prav tako pove: »So različna društva, Vincencijeva zveza je pač cerkev dobila denar, moreš pa molit. Se mi je fajn zdelo, ko sem

večkrat že študente tja pelu, ker veš, why not, in nobenmu od njih to ni blo všeč. Hehe.« (Jaka 2017) Miha pa pripomni: »Js zato, da bom tam jedu, ne mislim molt...« (Miha 2017)

PRENOČIŠČE - » Veš, organizem se prilagaja okolju«

Med pogovorom sem sogovornika vprašala, kako zdržijo v hudih vremenskih razmerah brez možnosti strehe nad glavo na kar mi je Peter odgovoril: »Organizem se prilagaja okolju, smo ko živali, se hitro prilagodimo, isto smo mi, če je mraz se telo hitr prilagodi.« (Peter 2017) Prav tako mi je povedal, da je imel veliko problemov s posteljo in toploto, ko je našel stanovanje. Pravi, namreč, da je kar 1 teden spal na tleh, takoj ko pa je začel živeti v stanovanju, pa je zbolel, saj je organizem bil navajen na drugačne razmere.

Glede prenočišč mi sogovorniki povedo, da imajo možnosti prespati v zavetiščih (t.i. kontejnerjih), pri čemur pa večina sogovornikov izpostavlja podobno kot Tine, »Ja, saj mam kje za spat, rečejo, seveda mam tam v kontejnerjih, sam kaj ti to pomaga, če pa moreš do 9 zjutri vn, spet na mrzlo, spet se nekam dat, dokler se spet ne odprejo. In kje je pol najlažja uteha ... ja, alkohol.« (Tine 2017) Med pogovori sem namreč opazila, da večina sogovornikov potrebuje varen prostor, kamor se bodo lahko zatekli, ko potrebujejo mir in bodo sami, brez občutka konstantne vidnosti drugim. Kljub temu da se zelo radi vključujejo v socializacijo saj jim te najbolj primanjkuje, pa je bilo jasno izraženo, da potrebujejo prostor, kjer bodo imeli »svoj mir«. Nace, pove »Js, če bi mel dom, neko sobco tuki, da mam vsej plac za sebe, bi takoj nehu pit. Ko si tu na ulci, pa ne gre drgač.« (Nace 2017)

Prenočišča v zavetiščih so začasna rešitev in spodbuda k samopomoči, da bi si posamezniki našli samostojno stanovanje, pri čemer jim najbolj pomagajo Kralji ulice. Jaka pove: »Ja na Kraljih imamo en resettlement se reče, smo dobil velik denarja od EU, dejansko, če si na cesti, prideš na Kralje, poveš, da si na cesti in v kolkem času.. Dokaj kmal dobiš. Če bi se zdej recimo spomnila, pozimi več ne bi bla brez doma. So možnosti za spat. Ne najboljše, sam so.« (Jaka 2017) To je program namestitvene pogodbe, ki jo navajam prav tako v teoriji. To se je med brezdomci izkazalo za najučinkovitejšo rešitev. V času, ko prenočišča nimajo, pa Marta pove: » Še so dnevi, ko prespim zuni, to je največkrat poleti, v kksnih tunelih trgovskih centrov, tivoliju, postaji..« (Marta 2017) Glede na to, da imajo nekaj možnosti za prenočišče, le teh ni dovolj za vse brezdomce. Takšnim ne preostane drugega, kot spati na prostem.

ZDRAVSTVENA OSKRBA - »Če nimaš zdravstvenega zavarovanja, tut to je poštiman, osnovne stvari so poštimane.«

Kot je bilo že teoriji prikazano, je največji problem zdravstvene oskrbe za brezdomce v odnosu zdravstvenih delavcev do brezdomcev. Večina sogovornikov ne izpostavlja problema nedostopnosti zdravstvene oskrbe, ampak izpostavljajo odnos, ki ga imajo zdravstveni delavci do njih. Seveda to ne velja za vsak primer, vendar večinsko niso bili zadovoljni z načinom obravnave. To potrjujejo naslednje izjave:

»Če njihovi varovanci delajo kake probleme, da pridejo do njega in mu rečejo, bomo ti prekinl za en tedn metadon in zdej ti nekemu đankiju to ukin.. umiranje na obroke.« (Jaka 2017)

»Ja, ko sem js šel par let nazaj v Polje, a veste kakšne načine majo da človeka umirijo? Dušit te začnejo, nimajo nobenega odnosa al pa morale.« (Tomaž 2017)

»Pa včasih raje ne grem k dohtarju, ko še ni tak hudo, ker te vsi tam tak gledajo, ko da si nardil največji zločin, da si prišo po pomoč.. tak da jaz grem sam te ko res nujno rabim.« (Marta 2017)

Možnosti za zdravstveno oskrbo sogovorniki označujejo različno.

»Maš zdravnike v Žalah, če nimaš zdravstvenega zavarovanja, tut to je poštiman, osnovne stvari so poštimane.« (Tomaž 2017)

»Super ljudje, z mano niso delali nič grozno, sem bil nazaj 5 mescov, jaz sem mel zelo fajn, sestre so zlo prijazne, tut na zaprtem oddelku ko sem bil, ko sem šel na odprtega pa so bli super. Nimam besede proti tem. Hrana je super, jaz nisem mel nič tam pa so mi pomagali vse, vse so se komunicirali.« (Peter 2017)

»Kot tujec nimam pravice za zdravstveno zavarovanje, skratka ko rabim neka zdravila bi mogel it na ProBono. Če majo taka zdravila okej, če nimajo morem da se snađem sam.« (Krim 2017)

Slabe izkušnje pri zdravstveni oskrbi nakazujejo predvsem sogovorniki, ki so del zdravstvenega sistema bili pred več leti, tisti, ki so poiskali zdravstveno pomoč kasneje (leta

2016/2017) pa imajo z zdravstvom dobre izkušnje. To predvsem kaže na izboljšave v zdravstvenem sistemu v zadnjih letih. Očitno je zdravstvena oskrba za brezdomce definitivno področje, na katerem prihaja do sprememb. Seveda so problemi še vedno prisotni, vendar je pozitivno to, da je pozitivnih izkušenj z leti več.

Veliko sogovornikov izpostavlja tudi ambulanto ProBono, natančneje ambulanto v Žalah, kjer lahko poiščejo zdravstveno pomoč tudi brez osnovnega zdravstvenega zavarovanja. Edino pomanjkljivost ambulante brezdomci vidijo v tem, da so odvisni od sredstev ambulante, tudi pri zdravilih, ki jim jih predpišejo. Sami si namreč zdravil v lekarni ne morejo privoščiti. To izpostavi tudi Krim v izjavi zgoraj.

Največje zdravstvene problematike brezdomnega načina življenja so povezane z duševnim zdravjem ter zasvojenostjo z alkoholom in drogami, zaradi katerih velikokrat pride tudi do poškodb. Peter pove:

»Ja js sem enkrat se tak napil, da sm pado po stopnicah pa sem si arkado razbil, pol sm se pa odplazo do ukc.« Prav tako pa prihaja do okužb s krvjo pri odvisnostih, kar je povedal sogovornik, ki pravi : »ja jas sem se fixal pa sem se valda okužo z iglo, zdaj mam pa hepatitis B,sam nimam problemom živet s tem, ker so mi dali prava zdravila, ki jih pač morem jest.«
(Peter 2017)

PRODAJA ČASOPOSOV KRALJI ULICE - »Mene je blo malo sram sicer na začetku, da to delam.«

V tem sklopu sem se osredotočila na prodajo časopisa Kralji ulice. To je namreč v Sloveniji ena izmed najbolj učinkovitih pomoči brezdomcev, saj jim predstavlja neko delo, ki jim prinaša zadosten zaslužek za preživetje. Ob pogovoru z urednico časopisa Kraljev ulice Mirjam Gostinčar se le ta ne spomni večjih kršitev prodajalcev, omeni pa en primer, in pravi: »Imamo en primer, ga vsi poznajo, cela Ljubljana, pač on je že izključen iz prodaje že par let ne, a ljudje še zmeri kličejo, ker on nekak dobi ta izvod, ne vem al ga ljudje pustijo v bifeju, al kupi od koga, in potem s tem izvodom on žica. Ljudje ne vejo, da on ni vključen v projekt.« Urednica je tudi povedala, da vsak, ki želi začeti prodajati Kralje ulice, mora najprej dati skozi uvajanje s strani zaposlenega, nato mu natančneje vse skupaj prikaže še predstavnik brezdomcev, po katerem se nov član more preizkusiti tudi na terenu, kamor ga popelje nekdo že izkušen. Bila sem prav tako priča uvajanju novega prodajalca, ki ga je izvedel Jaka, napotki pa so sledeči.

Ti bi mogu met sestank z mano, ane? Dej, vsedi se tu te bova uvedla. Kako ti gre slovensko? Probi se naučit par slovenskih besed pri prodaji, boš vidu, ti naši Slovenci rajš kupijo od nekoga, ko po slovensko vpraša, drugač druga stvar, pomen tega časopisa. Ni glavni namen, da zaslužimo, kar je sicer dobro. Point je to, da lahko taki ljudje, ko sma midva, pišemo. Da lahko se izražamo ... Tako da si vabljen, da karkoli napišeš. Lahko v svojem jeziku napišeš, ker mamo lektorje.. decembra mamo na nek način božičnico, za prodajalce časopisa, pa boš dobu kej dnarja. Zej, ko prodajaš, če boš mel kak člank, pa je še kaka slikca zraven, ljudje to preberejo, pa pridejo nazaj in ti dajo 10, 20 evrov.. Tako da se splača kaj napisat. Če maš kako idejo, pol kr napiš. Že veš, kje boš prodaju? Center, ti bom povedal, tam je velik ljudi, parkirišča rajš ne, ker to je že vse zasedeno, idi pred trgovino.. V glavnem, če te bo hotu kateri drugi prodajalec spodit, se probi mirno zmenit z njim, ker tak noben ne dela cel dan ane, da ti pač prodajaš, ko on ne prodaja. Probita na mirn način to nardit, če pa ti ne bo šlo, pa pridi na kralje ulice povedat, smo vedno na strani šibkejšega. Slikat še se moreš edino. Glej, najprej ti priporočam.. navadno ljudem priporočam da je najboljš prodajat v okolju, v katerem živiš, ker sosedje so najboljši kupci ... Ti tega ne moreš nardit, no, ampak vseeno Ljubljana ni samo ta center, po moje seveda tukaj niti ni tak

dobra prodaja. Greš tam recimo na rob mesta, kjer so vlke trgovine, tam je več ljudi, lahko probaš tukaj, ampak pač nisem zihér, kak bo profitno. Ti greva zdaj zrihtat nekoga, ki bo te na teren peljal dejansko. (Jaka 2017)

Potem sledi še zadnji sestanek, kjer prodajalec dobi svojo uradno kartico, na kateri piše številka uporabnika, ki se mora ujemati s številko na časopisu. Kartico mora prodajalec nositi na vidnem mestu. Urednica pove, da je prodajalcev okoli 650, vendar je aktivnih prodajalcev trenutno okoli 150.

Ob pogovorih me je predvsem zanimalo, kaj časopis pomeni brezdomcem in kako si ga predstavljajo. Prva sogovornica omeni, da ji na žalost Kralji ulice pomenijo le denar oziroma finančno pomoč, nič drugega. Nekaterim pomeni prodaja časopisa edino možnost rešitve za preživetje. Krim pove: »Mene je blo malo sram, sicer na začetku, da to delam, ker se počutim, kot da prosim. Jaz se tako spominjam svojih začetkov. Poskušam zaslužiti denar pošteno, kar mi kralji ulice ne predstavljajo. Ampak če ne bi mel tega, moral bi da grem, da kradem, drugač ne bi preživu.« (Krim 2017)

Spet drugim pa časopis predstavlja neko stalno zaposlitev, s katero si krajšajo dolge dneve. Božidar pove: »Js delam od 8 – 12 .. Poleti pa od 8-4, pol 5.. Brez pavze skoraj. Ob pol 9 grem na malco, v kiosk, hrano prodajajo.« Tina, 35, pove : »Tud če kdaj ne rabim dnarja, to vseeno delam, ker kaj pa naj druga počnem?« (Božidar 2017)

Spet tretjim pa časopis pomaga pri duševnem zdravju.

»Dobro, saj ti ni treba tam stat.. To je brezveze. Jaz si tko vzamem eno uro in grem nekam prodajat, sem tam dobre volje, sem prijazen, sem dostopen, vsem ljudem pretirano bi lahk reku, si dam prav duška, ampak potem sem pa lahko čist nedostopen po tem, mi je tko kot ene vrste vaja za možgane.« (Jaka 2017) Tina pa pravi: »Jaz tudi pišem za časopis in mi to predstavlja neko terapevtsko stran, ker se soočiš z dejansko situacijo, ne letiš od nje.. Glih objavljajo moje zgodbe, preberite.« (Tina 2017)

Zanimalo me je prav tako način prodaje časopisov, o čemer je Nace povedal:

»Sam je pa res tut odvisno od načina kak ti pristopiš do nekoga. Moreš bit prijazen, ne moreš prit z negativno energijo.. Najbolj pomemben pristop, ne moreš stat pa gledat v luft pa se smilit sam sebi, moreš pozdravit pa se mal nasmejat, pa se pohecat kej, (...), revija da možnost, da ne počneš, da ne nažicaš tako kr, da maš neki v zameno no.« (Nace 2017) Večina

prodajalcev je omenilo, da je način pristopa do človeka tisti, ki je ključen. Jožef pove: »Ma jaz že od začetka vedno neke vice pravim, pa se je to za zdaj zgleda splačalo, tut če nimam kdaj lepega dne, mam pol lepšega.« (Jožef 2017)

»Bistvo društva za pomoč in samopomoč Kralji ulice je, da brezdomcem omogočijo možnost, da pridobijo osnovna sredstva za izboljšanje situacije, prav tako pa jim pomagajo pri preživetju ter urejanju pravnih zadev, kot je izpolnjevanje obrazcev, iskanje stanovanja, služb, itd.«, pove urednica Mirjam Gostinčar (2017). Sogovorniki izkušnje s prodajo časopisa Kralji ulice povedo:

Jaz sem začela kralje prodajat nekje pred 7 leti in potem sem prišla v Ljubljano na detox.« (...) in potem sem dobla to priložnost, da sem zvedla, da lahko kralje prodajam in tko sem v bistvu pol začela. Najprej so me uvajali, potem pa sem nekak sama probala, dobila sem številko in začela prodajat. Potem mi je pa postalo malo lažje in za socialno in za prihodke, ki sem jih dobila, so bli neki neki. (Tina 2017)

»V Nemčiji mi ne bi tako posedal, uni ti dajo sobo, naučijo pa te, da moreš naprej delat. Ti en čas pomagajo in pol si prepuščen pač sam sebi, je od tebe odvisno.« (Jožef 2017)

»S prodajo si zaslužim tudi kaj za jest, kakšno higiensko potrebo, pijem še kako pivo, ampak ne več tolko kot včasih« (Nace 2017)

Prodaja časopisa Kralji ulice bi prodajalcem naj dajala možnost, da se izvlečejo iz sedanje krizne situacije, vendar večini pomeni prodaja edini vir dohodka, ki jim pomaga pri preživetju. »Jaz drugače s petimi evri grem v trgovino pa, 3 dni jem za to. Jaz si kupim jajčka, kruh in olje, pa imam in to meni pomeni ful, nekomu pa pet evrov ne pomeni nič. Tri dni ne rabim skakat za hrano, mam doma. Jajca pocen, olje tut, kruh to, jajca dajo moč, hitre so dobre so. Še kaka salamca, ... vse to dobiš za pet evrov.« (Peter 2017)

VSAKDANJE ŽIVLJENJE - »Živet nisem znal, ko sem prišel na ulico.«

Kakšno je vsakdanje življenje brezdomcev, si večina ljudi ne more niti predstavljati. Med pogovori s sogovorniki sem jih vprašala predvsem to, kako poteka vsakdanje življenje na cesti, kako se z njim spopadajo, kakšne so posledice in kakšne občutke imajo ob takšnem načinu življenja. Pred izvedenimi intervjuji sem se spraševala o tem, kako zdržijo na cesti takrat, ko so vremenske razmere najhujše, prav tako pa sem se spraševala, ali so osamljeni, saj sta apatičnost in depresija pogosti pri brezdomstvu. Duševne bolezni so namreč pogoste problematike brezdomstva, kot navajajo Riley, Masson in Leter v raziskavah opravljenih leta 2003. Med pogovori je veliko brezdomcev omenilo, da so na svoji življenjski poti osamljeni.

»Velik smo osamljeni, še zdej, ko ne živim na cesti, se še vedno počutim osamljenega, še vedno pridem sem, vidiš, k brezdomcem, ker še vedno ostaja ta občutek. Pa mam vse, tv internet .. vse. Meni to ni. Rajše mam ljudi, pa kakšno rečem, tak kot zdajle recimo, meni je to super.« Prav tako pove: »Čim več se morm zaposlit, čim več morem met nekoga zavn. Jaz mam zelo rad šport, fuzbal, pink pong. Zdaj hodim na turnirje za ročni fuzbal.« (Peter 2017) Marta pa pove: »To, ko se zbiramo vsak dan na Kraljih tuki, to nam vsem velik pomen, ker nimaš žive duše, da bi se z njo pogovarju, saj nimaš nobenih prijatlov.« (Marta 2017)

Že pred pogovori z brezdomci sem opazila, da se zelo radi pogovarjajo drug z drugim, prav tako pa se zelo radi pogovarjajo s tujci. Kot so mi med časom, ko sem se udeleževala njihovih uradnih ur, mnogi povedali, so večinoma primorani družiti se z ostalimi brezdomci, saj so marginalizirana skupina, ki je zelo stigmatizirana, zato ljudje z njimi pogosto ne želijo imeti stika. Seveda so brezdomci skupina, ki stojijo drug za drugim, v skupini prav tako najdejo prijatelje, vendar je njihova socializacija kljub vsemu omejena.

Ko se vprašanja dotaknejo preživljanja časa skozi dan, jih večina pove, da na življenje na cesti ne moreš biti nikoli pripravljen. Tega načina življenja enostavno nisi navajen, ti je tuje, zato pa so začetki na cesti toliko težji. To potrди Peter: »Živet nisem znal, ko sem prišel na ulico. Eni majo to srečo, js nisem mel sreče pri rejnikih.« (Peter 2017) Dejan pa pripomni:

»No, zavetišče se mi tak zapre ob 9,.. sam to je, če bi jaz mel dom ,ne bi tok pil, težko je preživet, pol pa greš na večerjo, pa se dva stepeta. To je tut stresno za nas. Nekateri

posamezniki, ljudje smo drugačni, nekatere to zmot, drug so flegma, maš več karakterjev ljudi, ni sam črno belo, maš barv, kolko češ.« (Dejan 2017)

Nace pove: »Jah, sej mi nič drugega ne preostane, kot da pač zdržim v tem mrazu zaj pozimi. Ni fajn, ni fajn, zima je najhujša.« (Nace 2017) Ian pa pove: »Na ulici pa tko al tako itak, al se drogiraš pa piješ, ker moreš zdržat psihično.« (Ian 2017)

Kot občutne posledice stigmatiziranja Peter izpostavi: »Js tut punce ne morem dobit nobene normalne. Sem enkrat bil z eno, ko so ji tut starši prepovedali, da je moja punca, kaj boš te s takim celo življenje itd. Pol pa še Slovenc nisem, pa tu pride še drug predsodek.« (Peter 2017)

Po drugi strani pa brezdomci vseeno v svojem načinu življenja ne vidijo zgolj negativnih plati, kot so na primer osamljenost ali težke razmere za življenje, ampak jim pozitivne plati tega, čeprav je le-teh občutno manj, pomagajo pri preživljanju vsakdana. Izjave sogovornikov, ki to potrjujejo, so:

»Tak kot mi življenje na cesti predstavlja nek izziv, mi pa po drugi strani daje neko svobodo, saj sem lahko to, kar sem. Lahk delam načeloma, kar želim. Nisem neposredno vpeta v ta kapitalizem, čeprav, če smo iskreni, je glih on tisti, ki me po navadi gleda direkt v oči, haha.« (Marta 2017)

»Nevem, Rajš bi živel bredomno, zakaj pa. Ful je manj skrbi, js res dobr živim, ne vem, kaj naj rečem. Mogoč nimam avta, nisem poln dnarja, samo pizdarija, veš, kolk manj skrbi je tkole.. Mislim, js se res lahko ukvarjam s svojim življenjem, s sabo , z drugimi.. kar čem, ne pa z nekimi neumnostmi.« (Jaka 2017)

Nekdanji brezdomec Jaka pa svoje brezdomno življenje opiše z naslednjimi besedami:

K js sem dejansko v Rogu živel super, 200 m, dvojno sobo in lahk sem delal, kar sm hotu. Nobene skrbi, ki si je nism sam naložu. Noben ni mel elektrike, sam js sem jo mel. Ja, se je treba znajt, ko si v dreku. js pa sem si to vse profesionalno nardil in sem mel elektriko in takoj pridobitvene dejavnosti, vsak vikend partije delat, pa to je bil en problem, k sem si ga sam nardil, vsej jas idealistično.. bom js najdel prvih 5 k mim pride in bomo skup neki počel, ker oni tut nimajo nič za delat in to bi moglo samo po sebi bit dovolj, a ne, neka zadovoljiva nagrada. Ampak ne, mislim, tut ko sem jim razlagu, da tu ni stvar, da bomo mi kak dnar delal.. ampak tu je stvar v tem, da če

hočeš met kak dober žur, si moreš sam plačat. In kok je žur dober ne meriš po tem, kok dnara za to daš, a ne... (Jaka 2017)

Iz izjav sogovornikov je jasno videti, da je socializacija tista, ki jim pomaga pri hitrejšem minevanju časa. Jasno so mi prav tako povedali, da cenijo ljudi, ki jih ne vidijo zgolj kot brezdomce, umazane in tečne, ampak se vseeno brez problema pogovarjajo z njimi. Pogovor s sočlovekom je namreč tisto, kar brezdomci najbolj cenijo.

ODVISNOST – »Alkohola se mirkej.«

Odvisnost je razvada oziroma bolezen, ki brezdomnemu posamezniku onemogoča izhod iz tega načina življenja. Ni najpogostejši razlog za brezdomno življenje, vendar je definitivno eden izmed najpogostejših razlogov, da se oseba ne more rešiti iz situacije. Kot je razvidno v raziskavi, je »odvisnost najpogostejši razlog za brezdomno življenje žensk.« (Biscotto in drugi 2016, 751) Vendar pa so ženske brezdomke tiste, ki se občutno bolj zavedajo nevarnosti alkohola in drog, saj se zavedajo, da jih to ločuje od družine, dela ter socializacije. (Biscotto in drugi 2016, 751–752).

Velikokrat pa odvisnost od drog ali alkohola nastopi po tem, ko človek postane brezdomen. Alkohol in droge so v tej situaciji namreč edina najlažja opora, ki jim pomaga odmisлити resnost situacije:

»Ko sem se ločila od svojga bivšega moža in sem pristala na cesti, je prišel v moje življenje alkohol, v prevelikih količinah, js sem potrebovala vsak dan 7 litrov vina, da sem sploh stala, govorila, pač osnovne stvari. To je se nadaljevalo, ene 4,5 let.« (Tina 2017) Prav tako težavnost odvisnosti potrjuje Peter: »Js na primer, dokler sem pil, dokler sem nekaj spil, sploh jedel nisem, alkohol je tisti, ki telo drži, ki te dvigne, ko ti da energijo, moč, da lahko greš na kosilo. Smrdi ti hrana, fuj. To je tisto, ko veš, da je že odvisnost. Ko prideš do tega. Ko ne ješ, veš, zjutraj komaj čakaš, da se trgovina odpre, da greš lahko po liter vina, ko se zbudiš po 3 urah spanja, da prvo pogledaš, kje je flaša. Alkohola se mirkej.« (Peter 2017)

Alkohol in droge so prva asociacija, ko človeka povprašaš o brezdomcih. Sama sem namreč, odkar sem vedela, kaj bo naslov mojega diplomskega dela, povpraševala ljudi, kaj je prva asociacija, ko vidijo brezdomca. Večinoma je to alkohol in droge, saj kot jih večina pravi, jih vedno vidijo s flašo v roki ali že omamljene. Prav tako jih je veliko reklo, da pomislijo na umazanijo. Sama tega predsodka o brezdomcih nimam, zato sem bila zadovoljna, ko sem

ugotovila, da se brezdomci sami trudijo, da se odvisnosti rešijo in veliko je tudi takih, ki so se je že rešili. To potrjuje naslednja izjava:

27.aprila je bilo 12 let, tk da kr. Sem se nehu drogirat za 27. april, (...), totalno ne tipičen brezdomec sem jaz drugače.. ker s heroina, kokaina in podobnih stvari je zlo težko se osvobodit, a ne ... Js sem sam nehal brez problema., (...). Ne vem, js sem se zlodal s vsem mogočim, ne vem kolk si kej narkomanov vidla, ampak lahko ti rečem, najhujši đanki, kar si jih kadarkoli vidla, sem jaz. Čist sam sem nehu, sej zato rad folku težim ko mi začnejo razlagat.. jaaa morem na Metelkovo, se zdravim, pol bom šel v komuno, ne vem kolko let ma že na Metelkovi, pa kolko še ma .. pizda, ti boš še mel svoje probleme še 10 let najmanj. Najhitrej boš konc svojih problemov naredu, če se takoj zdej nehaš drogirat ... a veš.. pol pa me čudno gledajo. (Jaka 2017)

Prav tako se je naslednji sogovornik dolgo zavedal, da je odvisnost tista, ki ga prisiljuje, da ostaja na cesti, zato se je odločil nekaj narediti. Sedaj, ko je trezen že približno 5 mesecev, o alkoholu pove:

Alkohol je res zajeban, pizda, zajeban še bolj kot kaka druga stvar ... Napak je da ljudje to tut sprejemajo, v smislu »kaj pa te, če spiješ tisti pir.« Slovenija je itak na drugem mestu v Evropi po pitju alkohola in to pri nas pač : ka pa če pol pije.. gremo na pir. Pejd se pomir, pa pejt na en pir. Pol pa ni čudno ne. Zdravit sem se začel 4,5 mescov nazaj, star sem 40, sem bil kr dolgo odvisn.. Sem se dostikrat že pobral, pa potem sem spet začel pit, jaz sem lahko jutri spet na istem, samo od mene je odvisno. (Peter 2017)

Prav tako pa je bilo veliko sogovornikov, katerih odvisnost ni del njihovega življenja. »Vidiš, jaz pa se že celo življenje srečujem z ljudmi ko kadijo, pijejo al pa se drogirajo, ma jaz pa samo tu pa tam kako pivo spijem.« (Tomaž 2017)

Na začetku pogovorov sem se zavedala, da se brezdomci definitivno zavedajo problematike odvisnosti in vpliva, ki jih ima ta na njihovo življenje, vendar nisem pričakovala, da bodo o odvisnosti vsi, tudi tisti, ki se še niso odločili zdraviti, povedali samo negativne stvari. Bilo ni namreč niti enega, ki bi ob alkoholu ali drogah zamahnil z roko in to tematiko preslišal. Čeprav naj bi ženske bile tiste, ki se posledic svoje odvisnosti bolj zavedajo Biscotto in drugi (2016, 751–752), je večina mojih sogovornikov bilo moškega spola in ni bilo enega, ki se posledic ne bi zavedal. Vsi, ki so še vedno odvisni od alkohola ali drog, se zavedajo, da je to

glavni razlog za njihov obstanek na cesti. Odvisnost je velik del brezdomnega življenja, saj je takšen način življenja psihično preveč naporen, da bi brez tega posamezniki, ki niso dovolj psihično močni, zdržali. Sami pripovedujejo namreč, da ko si enkrat na cesti, je vse preveč psihično naporno. Po večini je odvisnost od drog le nadaljevanje odvisnosti od alkohola, čeprav ni tako v vseh primerih.

Odvisnost je bila najpogostejša tema, o kateri sogovorniki niso želeli spregovoriti, predvsem tisti, ki so še vedno ujeti v začaranem krogu odvisnosti. Najbolj pogost odgovor na vprašanje odvisnosti je bilo to, da se morajo s pogovorom o tem spopasti tudi z razlogi odvisnosti, odvisnost je pa tista, ki jim pomaga te razloge pozabiti. Zato se niso želeli pogovoriti o tej problematiki, čeprav jasno nakažejo, da se zavedajo resnosti odvisnosti. Seveda zaradi možnih posledic po pogovoru, kot je na primer depresija, jih do pogovora o tem v nadalje nisem niti več napeljevala.

PRELOMNICE - »Ja, pol pa v enem trenutku res 14 let nisem počel nič.«

Večina sogovornikov, kot sem že prej omenila, se je z odvisnostjo spopadlo in se trenutno še vedno spopada z željo po opojnih substancah, vendar jim je ta odločitev pripomogla do lažjega in lepšega načina življenja. Med pogovorom me je zanimalo kaj je tisti razlog, ki človeka iz tako skoraj brezizhodne situacije pripelje do odločitve, da se bo poskušal rešiti tako trdovratne situacije – odvisnosti. Večinoma jih prizna, da moraš res pasti na dno, da se zaveš, da te uživanje substanc ne bo pripeljalo daleč.

Ma nič pizda, js sem res ful pil, od zore do mraka, tut ponoči sem že mel flašo pri sebi, pizda, če bo tko šlo naprej, bom umrl, dobesedno.. Bom šel v Ljubljano. Sem reku nič, je treba neki narest. Se odpravim jaz tja v Polje, sem napihal 4.0 pa še mal čes, pa sem reku psihiatru, js nimam nobenga, da se poberem, streznim, sem bil tam, so mi dali neke tablete, da se nisem tolik tresu, pol pa so me dali naprej v zdravljenje. In tu se je nekak začelo vse mal poklapat. Voljo moreš met, pa ljudi normalne ob sebi, da ti pomagajo. (Peter 2017)

Drug sogovornik pa ima drugačno izkušnjo in sicer je to odločitev sprejel sam, ne da bi se znašel totalno na dnu. »Ja pol sem pa v enem trenutku res 14 let počel nič, ker nisem počel nič, sem se drogiral, da bi neki počel. In ker sem počel sam to, mi je ratalo dolgčas. In takrat sem se odloču, da se neham drogirat in začnem počet stvari, ki jih rad počnem. In sem se nehal drogirat. Tko, z dans na jutro.« (Jaka 2017) Tina pa se je izmed vseh sogovornikov znašla na najnižji točki, in sicer svojo prelomno točko, ko se je odločila za zdravljenje, opiše tako:

No, potem pa sem enkrat pristala v bolnici, ker sem toliko spila, se mi je cel živčni center in periferni in centralni sesul.. No, tam so mi pa povedli, da sm svojmu telesu delala toliko škode, da ne vejo če bom sploh preživela. V bistvu so moji socialni delavki Špeli direkt povedli, da verjetno bom umrla al pa padla v komo. Pol ko sm si to uničila, nisem mogla ne hodit, ne jest, nič ... Na začetku še mi je prazna žlica bila težka. No, in zdej, kot vidte, hodim. In ne pijem več,.. to je bla neka res vlka prelomna točka zame. (Tina 2017)

Nekateri pa se ob izgubi varnega prostora za življenje niso prepustili omamnim razvadam, vendar so se kar na začetku s situacijo spopadli in se iz nje poskušali izvleči. Tomaž pove: »Mene je življenje postavlo na preizkušnjo, pa sm se pač mogu z njo spopast in se spopadam kak sem se znal in hotu. Sm mel prelomno točko že na začetku.« (Tomaž 2017)

Večina je do volje za spremembo prišla z zavedanjem, da življenje ni večno, z življenjskim stilom, ki ga imajo, pa še krajše. Pravijo, da ko človek zadane čisto dno, mu drugega ne preostane, kot da naredi neko spremembo. Seveda poudarjajo, da je v času prelomnih točk najpomembneje to, da te obkrožajo ljudje, ki ti pri tem pomagajo. Seveda kot najpomembnejše izpostavljajo odločitev posameznika samega, vendar je za izvedbo odločitve potrebno imeti oporo ljudi, saj brez te človeku samemu ne bo uspelo. Imela sem pa tudi primer, ko se je gospod odločil, da pač to ni življenje, ki bi ga osrečevalo, saj je na koncu koncev potem droga tista, ki tvoje življenje vodi, ne pa ti. Takrat se je odločil, da svoje življenje želi nadzorovati sam, trezen, in je zanj bila to prelomna točka.

JAVNOST IN BREZDOMSTVO - »To, da mam klošarje v bistvu dodatna prisila unim, ki to niso, da se trudijo, da to ne bi ratal.«

Javnost je tista, ki po večini sodeluje pri spremembah in odloča, kaj se bo v družbi dogajalo. Ravno zato sem v teoretičnem delu izpostavila splošno mnenje o javnosti. Javnost je prav tako tista, s katero se brezdomci nenehno srečujejo, zato sem se odločila o slovenski javnosti spregovoriti prav tako z brezdomci, saj so brezdomci tisti, ki javnost vidijo skozi oči marginalizirane skupine. Raziskave o mnenju javnosti o brezdomcih in obratno še v Sloveniji nismo izvedli, vendar bom z izjavami brezdomcev poskušala prikazati kako dojemajo brezdomci današnjo slovensko družbo, predvsem v prestolnici.

Ko sem govorila z brezdomci, lahko splošno njihovo mnenje o javnosti opišem kot pozitivno, saj so povedali, da jim ljudje pomagajo. Izpostavili so, da so po navadi to tisti, ki tudi sami ne živijo v bogastvu. Kot to pove naslednji sogovornik:

Lej, jas tak rečem ne, nič mi ne rabiš dat, sam nasmej se mi al pa se mal pogovarji z mano, pa je to najbolj pomembno. Jaz bom reku tko, pa sej, Slovenija je dost majhna država, tut Ljubljana ni tolk vlka kot človk misli, ni. Ljudje dost sprejemajo brezdomce, Jaz vem, ko sem bil na cesti brez vsega, pa ... recimo, če sem šel tko malo nažicat tko okol in kralje prodajal usput, pa sem dobu dostkrat, večinoma sem dobu od tistih ki tut sami nimajo, kaki študentje največkrat, bogataši pa tak ne. (Peter 2017)

Tomaž, ki je živel tudi v tujini pa prizna:

Js sem v bistvu mislu, da je kje drugje boljš kot tle v Sloveniji, sem kr velik po Evropi potoval, tut mal ven iz Evrope, ampak sem ugotovil kmalu, da kaj sm js to sploh razmišlu ... dejansko je tle boljši kos Evrope.. Ah ljudje, kaj pa vem, še zmeri smo taki, kokr nas je Cankar narisu, če si prebereš Cankarja, je to to.. Ne da smo kaj napredoval, pa je to več ko sto let nazaj. Kar je problem kar se ljudi tiče, kar se narave tiče, v Angliji nimajo enga metra rečnega brega, ki bi bil naraven ... V Sloveniji mam ful srečo z naravo. (Tomaž 2017)

Prav tako Tina pove: »Slovenci niso tko slabi ... ko vidijo, da ti je hudo, ti kr pomagajo.« (Tina 2017) Marta prav tako pove, da ima v večini pozitivne izkušnje, vendar se

kljub temu najdejo slabe izkušnje z ljudmi, katerim pa ne daje velikega pomena, saj se tolaži z veliko večino dobrih ljudi.

Življenje na ulici v Ljubljani zna biti kar prijazno, veliko ljudi se včasih ustavi, ko prodajam Kralje ulice, z veliko ljudmi poklepetam in vidim, da so dobri ljudje.. so ljudje, ki jih ti zanimaš in ti podarijo kakšen evro, včasih tudi revije ne vzamejo. So pa tudi takšni, ki te gledajo s prezirom, jim smrdiš in se preprosto ne zmenijo zate, ker si pač dno sistema. -nepomemben. je pa takšnih bolj malo, moram povedat, da sem imela kar dobre izkušnje. (Marta 2017)

Najdejo se pa prav tako ljudje, ki brezdomce na lep način presenetijo, kot je na primer Tomaževa izkušnja, o kateri pove: »Se dostikrat zgodi, da mi kera stranka plača malco, pridem zadnjič na kosilo, hotel sem plačati.. je rekel ,ne, je že plačano.. Sem reko, kako? Ja neka stranka ti je plačala ... so kr prijazni, največkrat pa časopis kupijo neki srednji sloj. « (Tomaž 2017)

Nekateri izmed njih so pa povedali neka splošna dejstva, ki se tičejo slovenske javnosti, in sicer Jaka prizna svoje mnenje: »Ja, ampak v tej naši novi dobi, kapitalizmu čudnem, je to, da mamo klošarje brezdomce, je v bistvu, kako bi rekel, dodatna prisila unim, ki to niso, da se trudijo da to ne bi ratal, se trudijo, da ne bi bili oni klošarji, pa že zdavni živijo pod pragom revščine ... globoko pod. Pa tega se sploh ne zavedajo.« (Jaka 2017) Prav tako svoja opažanja pove Peter, »Vse vidim tak na kavi, ko gledajo na telefon, matr, sej pa si na kavi, dej se pogovarjaj z nekom, kaj boš zdaj na tablico gledal.« (Peter 2017)

Spet drugi brezdomci pa svoj status v marginalizirani skupini uporabijo za to, da se rešijo ljudi polnih stereotipov in mu to predstavlja filter, ki mu pomaga pri izbiri sogovornikov. To je izrazil Črtomir: »Jaz prav rad rečem, as sem pa klošar, in dost ljudi v resnici.. oooo slabo, ker se nočejo ljudje z mano družiti, se mi zdi to kr dober filter, na najlažji način se losat ljudi. Majo še vedno neke stereotipe, ko te vidijo kot neki manj.« (Črtomir 2017)

Večina brezdomcev priznava, da ne pustijo negativnim posameznikom v družbi, da njihovo mnenje in občutek postavijo v slabo luč, saj se oklepajo upanja, da slovenska javnost ni slaba.

Ko sem jih vprašala za oceno javnosti, je en posameznik, ki prodaja časopis na parkirišču ocenil, da so najpogosteje solidarni ljudje, ki vozijo avtomobil znamke Renault Clio (Nace 2017), saj časopis prodaja na parkirišču in se tam z javnostjo pogosteje srečuje. To povezujejo

s tem, da položaja nekoga ne moreš razumeti, dokler se v njem ne znajdeš tudi sam, in pravi, da so taki ljudje, ki živijo tudi v primanjkovanju, najbolj empatični.

Opažajo prav tako spremembe v družbi, posebej tisti, ki so brezdomci že dlje časa. Izpostavljajo predvsem vpliv tehnologije na delovanje družbe in posameznikov v njej. Prav tako kot primer podajo ljudi, ki se na pijači sploh ne znajo pogovarjati.

Slovenija kot država brezdomcem predstavlja prijeten košček sveta, saj Ljubljana kot glavno mesto sploh ni tako zelo velika, prav tako pa so zraven tega ljudje še večinoma prijazni in solidarni. Ob primerjavi z drugimi državami najbolj opažajo to, da so v Sloveniji kadarkoli lahko v miru v parku in se mimoidoči ali represivni organi ne vtikujejo v njihovo življenje. Nekateri seveda obsojajoče se usmerjajo poglede proti njim, vendar še ni prišlo do incidenta, da bi bili primorani mesto zapustiti, v primeru da niso kršili zakona. To poudarjajo, da v drugih državah ne bi tako delovalo. Predvsem pa pri mnenju o javnosti izpostavljajo posameznike, ki jim z manjšo gesto, denarjem ali zgolj nasmehom in lepo mislijo, polepšajo in olajšajo tudi še tako težke dneve.

KRALJI ULICE - »Sem spoznala kralje in so mi veliko pomagal.«

Kralji ulice je edino društvo v Sloveniji, ki se celostno ukvarja s problematiko brezdomstva. Med brezdomci je ravno to društvo tisto, kateremu brezdomci namenijo največ »lepih« besed ter ga izpostavljajo kot svetlo točko, ki jim pomaga premagovati ovire na njihovi poti. Tudi ko nisem zastavila vprašanja o vlogi društva, je veliko sogovornikov mnogokrat poudarilo vlogo Kraljev ulice v njihovih življenjih. Peter svoja občutja opiše tako:

Ja, samo nekim to pomen neki, spiješ kavo, čaj, se ogreješ, malo družiš... tiste dve tri urce dost pomenijo, vzameš kaj za preoblečt, pojedst ... Center je zaprt zdej tam, zarad teh narkomanov, prodajali drogo, pa so se fixali, ljudje so se bunli. Zarad enega najebemo vsi, držat se je treba enga reda in je po eni strani to tut prav. Ne moreš sred centra tega delat, tok nekih podjetij okrog ... Veš kaj si ona misli, ki dela tam, pa pogleda skozi okno, pa vidi, kak se tepejo čist pijani s flašami. Drugače pa spoštujem to da mi nekdo kavico da zastonj, pa da ti je nekdo pripravljen pomagat. H katerikoli grem na kraljih, vse so na razpolago. Včasih ti ni treba niti nest na socialno, ti kr oni pošljejo, sam prideš, poveš, da rabiš podaljšat in oni vse zrihtajo. Irena mi je največ pomagala, sma sobico mojo skupaj našla. (Peter 2017)

Najpogosteje sta bila omenjena Irena Bilčič in Bojan Dekleva, vendar so poudarili, da je vso osebe na društvu vedno pripravljeno pomagati. Kot najpomembnejši način pomoči pri Kraljih izpostavijo pravilo, da ne pomagaš tistemu, ki te za pomoč ni prosil. Ko ob pogovoru moj obraz ni mogel ostati nevtralen, saj nisem mogla skriti nesigurnosti v to pravilo, so mi razložili, da dokler se brezdomec sam ne bo odločil, da potrebuje pomoč, pomoč ni smiselna. Jaka to s svojimi besedami razloži tako:

Tu na kraljih velja v bistvu en dogovor in sicer ni tak kot recimo cerkev, ko se sama odloči, kaj ti bo pomagala, pa kako ... No, sej zato je dobro to tule na kraljih ne, je nekak dogovor, ki se zgleda kr zlo spoštuje, da če te nekdo ni neki prosu, da mu pomagaš, potem mu ne pomagaj. Ker cerkev je glih drugo, oni si pa znajo najt, te poiskat nekje in kaj se njim zdi dobr, da bi ti ne vem počenjal. Fora kraljev ulice je da si boš ti pomagal, ne zdej da te samo servisirajo. « Kralji ulice je namreč društvo, ki veliko bolj poudarja samopomoč, kot pa pomoč. To me je nekako spomnilo na Kitajski

pregovor: »Daj človeku ribo, nahranil ga boš za en dan. Nauči ga loviti ribe, prehranil ga boš za vse življenje. (Jaka 2017)

Prav tako jim je v veliko psihično oporo, osebe na Kraljih pa se trudi brezdomcem v najbolj stresnih situacijah, stati ob strani in jih spodbujati. To potrjujejo Tomaževe besede: »Ampak marsikdo niti ne zna pisat, js si sam pišem sicer vse, eni niti tega nekega obrazca ne znajo izpolnit. No, hvalabogu, da mam kralje ulice.. Jaz mam recimo prijavljeno prenočišče pri njih.« (Tomaž 2017) Krim pa o prostoru društva Kralji ulice pove: »Tu na kraljih so pisarne, tut veliko člankov za časopis tuki nastaja, ljudje lahko pridejo na računalnik, pretipkajo, natisnejo, pa imajo nek prostor.« (Krim 2017)

Osebe Kraljev ulice pa brezdomcem prav tako pomagajo tudi poiskati bivalno enoto, kot je povedal tudi Peter (2017). Tina, ki bi brez delavcev društva še verjetno vedno bila na cesti, pove,: »So mi kar stali ob strani, tudi Kralji in prijatli. Sem bla del programa resettlement, potem pa so mi uredili bivalno enoto, v kateri imam sobo, kopalnico, kuhno in stranišče mam v skupni uporabi.« (Tina 2017)

Iz njihovih izjav je jasno razvidno, da jim društvo Kralji ulice predstavlja varen prostor, v katerem se lahko socializirajo, saj s strani delavcev ne čutijo stigmatiziranja. Delavci Kraljev ulice se namreč zavedajo, da je brezdomstvo način življenja, v katerem se lahko znajde vsak posameznik, tudi če si to zase nikoli ne bi mislil. Brezdomcem obravnavanje njih kot »normalnih« ljudi pomeni največ, saj so neprestano obdani s polno predsodki, ki jih lahko začutijo že v pogledu mimoidočih.

4 DISKUSIJA

V raziskovalni nalogi sem si najprej zastavila splošno raziskovalno vprašanje, ki se je spraševalo po vsakdanjem življenju brezdomnih oseb. Predvidevala sem, da je njihovo življenje polno preizkušenj ter nujnega adaptiranja na nov, nepričakovan življenjski stil. Pri ožjih raziskovalnih vprašanjih pa sem se predvsem osredotočila na tri tematike, ki so me na začetku raziskovanja najbolj zanimale, in to so: razlogi, zakaj nekdo ostane brezdomec, kakšne možnosti so ponujene brezdomcem ter katere so najšibkejše točke takega življenjskega stila. Pri raziskovanju področja brezdomstva in pogovorih z brezdomci sem ugotovila, da je sistem, tako družbeni kot politični tisti, ki jih omejuje pri celotnem procesu spreminjanja življenja. Finančno pomoč socialnega dela nujno potrebujejo, saj brez le -te ne bi preživel, po drugi strani pa s socialno pomočjo ne smejo delati. Tako veliko brezdomcev zraven socialne pomoči in prodajo časopisa ne more dobiti službe, tudi če je za to primerno usposobljen. Skozi pogovore sem največkrat slišala pripombo nad tem. Seveda to za njih pomeni, da obupajo že pri začetnem koraku. Stanovanje, kot sem razbrala, je največja ovira pred dejansko spremembo, saj brezdomci izpostavljajo, da je stanovanje tisto, ki je za njih največja osnova. Brezdomci v Sloveniji niso lačni, vendar se pojavi problematika pri zdravstvenih težavah, saj ne morejo dobiti primerne hrane za svoje telesno stanje. Zdravstvena problematika je zraven bivanjske še ena, ki nam predstavlja ogromen problem. Zdravstveni delavci so še vedno očitno polni stereotipov in predsodkov nad to marginalizirano skupino, prav tako pa jim ne posvetijo časa, ki bi ga brezdomci v hujših primerih potrebovali. Nujna jim je prva pomoč, urgentna, vendar je dolgotrajno zdravljenje tisto, katero brezdomcem najbolj primanjkuje. Odvisnost in duševne bolezni so namreč pogosto vzrok za to, da brezdomec ostane na cesti, kar so pritrdili tudi sogovorniki. Na raziskovalno vprašanje, kakšno je vsakdanje življenje brezdomcev, sem odgovorila z vsemi drugimi tematskimi raziskovalnimi podvprašanji. O razlogih za tak način življenja ne morem posploševati, saj so razlogi bili različni od posameznika do posameznika in bi tako tudi ostalo, ne glede na to, koliko sogovornikov bi intervjuvala. O tem, kakšne možnosti so ponujene brezdomcem, sem ugotovila, da s hrano in z osebno higieno nimajo velikih problemov, večji problem predstavlja prenočišče. Imajo prav tako tudi možnost zaslužka za osnovne potrebe, za kar se v največjem številu poslužujejo prodaje časopisa Kralji ulice. Najšibkejše točke so osamljenost in zmanjšana možnost

socializacije, predvsem v krogu širše javnosti. Prav tako je ena izmed največkrat omenjenih šibkih točk tudi odsotnost varnega prebivališča, kjer bi imeli »svoj mir«.

Že od vsega začetka, ko sem si zastavila diplomsko delo, sem se spraševala, ali bom s sogovorniki uspela vzpostaviti neko intimno vzdušje, zaupanje in sproščenost. Ko sem intervjuje in opazovanje z udeležbo izvajala, s tem nisem imela nikakršnega problema. Razlog za to vidim v tem, da do te skupine ne gojim nikakršnih predsodkov ali stereotipov, ki jih javnost po navadi ima. Kot primer lahko podam predsodek, da so brezdomci brezdomni zgolj zaradi odvisnosti. Intervjuji so mi odprli vpogled v njihovo življenje in izzive, s katerimi se srečujejo. Najhuje se mi zdi dejstvo, da so brezdomci zelo osamljeni. To se mi zdi, da je največji izziv brezdomstva, saj z osamljenostjo pridejo tudi duševne težave, z duševnimi težavami pa odvisnosti, bolezni ipd. Z veseljem sem se pogovarjala z brezdomci, prav tako pa smo odšli tudi na kavo v neformalni obliki in brez snemanja pogovora. Diplomsko sem se odločila osredotočiti na področja skozi oči brezdomcev, zato ker je to področje v Sloveniji še dokaj neraziskano in se ga ne obravnava kot marginalizirano skupino, kateri se v družbi moremo posvetiti. S svojo diplomsko upam, da sem k temu malenkost pripomogla.

5 ZAKLJUČEK

Nikoli se nisem še na takšen način vključila v življenje katerekoli socialno izključene skupine. Priložnosti, da spoznaš življenje, katerega si sama ne morem nikakor predstavljati in videti raznolike poglede na sfere življenja, ne dobiš vsak dan. V času raziskovanja so se mi odpirale misli in odpirale nove poti razmišljanja. Sama občutneje cenim stvari, ki so se mi prej zdele samoumevne. Posebej v to vključujem občutek varnosti, ki ga imaš, če si deležen strehe nad glavo in se imaš vedno kam vrniti. Svoje raziskovalno delo bi rada zaključila z besedami brezdomcev, ki so mi jih namenili med pogovori o njihovih življenjih ter z mano delili koščke modrosti, ki jih lahko imajo le tisti, ki so preživeli situacije, ki so nam - običajno - nepredstavljive.

»Kako mislite, da se človek počuti, ko je na nuli in se ne more pobrati, obenem pa ste še v drugi državi? Sreča je, če najdeš nekakšno razumevanje v ljudeh v kraju, kjer se nahajaš.« (Tomaž 2017)

»Za človeka, če mu hočeš pomagati, si moraš čas vzeti in mu ne siliti pomoči. Moraš mu dati občutek varnosti in podpore. Če mu nudiš to, je posameznik sposoben storiti karkoli.« (Jaka 2017)

Menim, da smo brezdomci tisti, ki lahko razumemo kaj pomeni biti v stiski, kaj pomeni ko te zebe, ko si lačen in kar je še huje – osamljen. Jaz recimo hodim pomagat zgolj zato, ker sam sebi s tem pomagam. Ker včasih nekdo potrebuje nekoga za najmanjšo stvar, ki mu jo ti lahko nudiš. To je medčloveška stvar, da smo dobri drug do drugega. In to se uničuje s to družbo lastnikov. Mi smo neka umetna družba, kjer je najpomembnejši lastnik. (Marta 2017)

»Življenje moraš probat. Človek, ne samo če si brezdomec, tudi če si karkoli drugega, o tem moreš govoriti. Če začneš govoriti, se stvari lažje odvijajo. Vsak ve to v sebi, ampak dokler nočeš govorit pa skrivaš, je to nekaj najbolj groznega, kar lahko narediš sebi. Saj govorjenje z drugimi pomeni pomoč samemu sebi.« (Dejan 2017)

»Sramota ni to, da si padel, sramota je to, da se ne pobereš. Ampak, da se ljudje poberejo, jim pa moraš dati možnost. Ne smeš se vdati, treba je vztrajati.« (Tina 2017)

Če človek dela nekaj z veseljem, potem je v redu. Če nečesa nočeš, zakaj bi to delal? Zakaj bi bil nekaj, kar nočeš biti? V življenju boste vedno mogli sprejemati neke kompromise. S časom se to celó naučiš. Zavedajte se in cenite situacijo, v kateri ste, saj če bi meni nekdo 10 let nazaj rekel, da ne morem 1000€ na mesec zaslužiti, bi mu rekel, da je totalno čuden. Če bi takrat vedel, kam te življenje lahko pripelje, bi tudi na stvari, ki sem jih imel, drugače gledal. (Nace 2017)

»Včasih v življenju moraš poiskati najboljšo rešitev, tudi če ti ni najbolj všeč.« (Tone 2017)

»Najprej je potrebno spoštovati sam sebe, potem boš komaj cenil tudi življenje, ki si ga deležen in prisotnost drugih ljudi. Ljudje so tisti, ki prostor naredijo lepši, ne glede na to, kje si.« (Jožef 2017)

6 LITERATURA

1. Amore, Kate, Michael Baker in Philippa Howden – Chapman. 2011. The ETHOS definition and classification of homelessness: An analysis. *European journal of homelessness* 5 (2) : 19–37.
2. Biscotto, Priscilla Riberio, Maria Cristina Pinto de Jesus, Marcelo Henrique da Silva, Deise Moura de Oliveiram Miriam Aparecida Barbosa Merighi. 2016. *Understanding of the life experience of homeless woman* 50 (5): 749–755.
3. Boškič, Ružica in Mojca Zajc. 1997. Brezdomstvo. *Teorija in praksa* 34 (2): 241–252.
4. Črtomir. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana, 25.maj.
5. Dejan. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana, 28.maj.
6. Dekleva, Bojan in Špela Razpotnik. 2007. *Brezdomstvo v Ljubljani*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
7. --- 2010. *Konferenca o socialni izključenosti, revščini in brezdomstvu*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta: društvo za pomoč in samopomoč brezdomcem Kralji ulice.
8. --- 2015. Cestno brezdomstvo v Ljubljani. *Socialna pedagogika* 19 (3/4): 275–297.
9. Jaka. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana. 3.junij.
10. Jožef. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana, 25.maj.
11. Kralji ulice. Dostopno prek: <http://www.kraljiulice.org/> (18.junij 2017).
12. Krim. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana, 25.maj.
13. Mandič, Srna. 1997. Stanovanje in država. *Družboslovne razprave XIII* (24/25): 225–228.
14. --- 1999. *Pravica do stanovanja: brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
15. Marija. 2017. Intervju z avtorico. Maribor, 1.junij.
16. Marta. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana, 28.maj.
17. Miha. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana, 9.februar.
18. Matić, Bojana. 2015. *(Ne)vidno brezdomstvo med ženskami*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
19. Nace. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana, 9.februar.

20. Nusselder, Wilma J., Marcel T. Sloekers, Luuk Krol, Colette T. Sloekers, Looan Caspar W. N. in Ed F. van Beeck. 2013. *Morality and life expectancy in homeless men and women in Rotterdam: 2001 – 2010*. Rotterdam: PLOS one.
21. Peter. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana, 25.maj.
22. Ravnik, Mateja. 2009. *Brezdomstvo: streha ali zvezde nad glavo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
23. Razpotnik, Špela in Bojan Dekleva. 2007. *Na cesti – brezdomci o sebi in drugi o njih*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
24. --- 2009. *Brezdomstvo, zdravje in dostopnost zdravstvenih storitev*. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje.
25. Strelec, Špela. 2011. *Možnosti brezdomcev za boljše življenje*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
26. Tina. 2017. Intervju z avtorico. Ljubljana, 9.februar.